

Revista^{digl} noss Sulom

ANIMALIC

TEMA PRINCIPAL:

Tgi è la tia famiglia? Pigls ples da nous è la rasposta clera. Guido Camous ò pudia responder pir cun igl ageid digl kenguru Fred.

FAMIGLIA:

Tgi è igl ties migler amei? Nous carstgangs nign confruntos savens cun chella dumonda. Per eneda faschagn nous chella dumonda agls noss animals da tgesa.

PURTRET:

Tgi è sto igl paziaint igl pi exotic? Chella dumonda faschagn nous alla veterinaria d'Alvaschagn, Barbara Liesch.

Oasa d'insects Parc Ela

En terz da tot las speztgas d'insects dalla Svizra veivan cò, malgrò tgi la surfatscha digl parc corrisponda ad angal en pertschent dalla Svizra. Gide er Vous tgi chegl resta uscheia: www.parc-ela.ch/insekten

Planisaziun S O N D E R

biro d'inschignier e da misiraziun

- planisaziun labours da construcziun bassa
- planisaziun da provedimaints d'ava
- differentas labours da misiraziun

Planisaziun Sonder SA
Veia Davos Clavo 7
7462 Salouf

www.sonder-ing.ch

Telefon +41 (0)81 684 13 31
info@sonder-ing.ch

Crescher communablamaintg.

Alla testa aint igl Grischun per finanziaziuns, investiziuns e provedimaint.

Ans fasche ena viseta.
gkb.ch

Banca Cantunala
Grischuna

EDITORIAL

Els èn igls noss miglers ameis, els sustignan nous alla lavour ed els èn igl noss nutrimaint – managea èn igls animals. Tge faschessan nous carstgangs sainza igls animals? la crei betg bler. Perfign Nussigner duess aveir stgaffia els avant tgi nous carstgangs per tgi seians forsa betg mengia pers agl paradis? Tgi so. An mintga cass fiss igl noss mintgade strousch da s'imaginar sainza igls mamifers, insects, molluscs, utschels, amfibis u peschs. Els tots anritgeschan igl noss mintgade a moda multifara.

Jööö tge belign

Chegl saintan tscherts animals savens, surtot sch'igl èn anc pitschens u circumdos dad en peil fegn e lom. Igls animals ainten la rubrica famiglia saintan magari chels pleds da plascheir. Ad els vogl bagn ainten lour datgesa cun unfants e carschias. Daple dad els pudez liger aint igls codeschs d'ameis tgi Mele, Tom ed Elsa on davert exclusivamaintg per las lecturas ed igls lectours dalla Revista digl noss Sulom.

Manc cletg veva già Pippo, igl tgang da tgatscha, tgi stuева adegna rastar ranto ve dalla caddagna. Igl cantautour Benedetto Vigne ò già compassiu cun igl pover tgang da sies barba ed igl perpetniso ainten egna dallas sias ampremas canzungs.

Libertad ò sa giavischia er igl kenguru Fred. Avant 25 onns era el scappo digl circus tgi era gisti staziuno a Savognin. Durant l'antiera stad, ò Fred tignia occupo igl pulicist da vischnanca Guido Camous. Alla fegn è Fred turno anavos e purto cun el en happy end.

Uiiih tge stgivous

Betg tot igls animals èn beligns, er per la veterinaria Barbara Liesch betg. Er ella prefereschha chels cugl peil lom e fegn. Ma

scu veterinaria sa stenta ella da gidar a tot igls sies paziaints er schi els èn 2 meters lungs e stranglan gugent lour preda. Digl sies mintgade ainten ena practica d'animals rachinta ella ainten la rubrica purtret.

Stgivous èn per blers er las pitschnas meirs. Igl noss autour Bartolome Tscharner rachinta gisti da treis evenimaints cun meirs ed i sa mossia bagnspert – ainten la Revista digl noss Sulom dattigl betg angal happy ends.

Mmmh tge gustous

Tot an bagn è eida or l'istorgia digl gioven pêr tgi veva amprandia a sa canoscher sen egna dallas plattafermas agl internet. Tar chel pêrign ègl sa mussoso eneda daple tgi l'amour vo betg angal tras igl cor, mabagn er tras igl vainter – dantant oter tgi chegl tg'ins pudess sminar.

Da gosta ins so gio discutar, ma en toc pang cun pantg e mèl gosta agls ples da nous. Digls producents digl mèl, igls aviouls, ègl dantant d'aveir chito scu tgi sa mossia aint igl discurs cun en apicultour.

Cun grond chito niva pi bod er paragea tot per la batgareia. Navot niva patto davent. Digl gnif anfignen la cua niva duvro tot digl portg per pudeir amplaneir

igls vainters dallas famiglias savens grondas. Da chels taimpas passos rachinta Rina Steier ainten la rubrica ier & oz.

Pover tiers

Oz ò igl animal savens en'atra muntada per nous carstgangs e tuttegna sainza els fissans navot. Forsta er perchegl tgi nous ischan nusezs animals? U aglmanc mintgatant animalics? Scu ègl schiglio da declarar tgi nign numnos tgora, vadet, gagligna u er portg tot tenor situazion! Fasche igl test – e catte tge sort d'animal tgi ischas sen la pagina 28.

Ena lectura cun blera tgern ve digl öss Az giaveischa

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Pia Platz".

*Pia Platz cugl team da redacziun
Cornelia Candreia e Rafael
Müller*

Proxima ediziun

Tgi tgi ò gost da contribuir an ena furma u l'otra è adegna bagnnia.
Contact: info@sulom.ch

Apoteca Son Mitgel

Daniel Merz, apotecher

- » Cunsegliaziun cumpetenta per
- » problems da sanadad
- » Grond sortimaint da masdegnas
- » effectuousas
- » Omeopatia
- » Ervas medicinalas
- » Spezialitads dalla tga
- » Cosmetica
- » Furniziun an tgesa
- » Sarvetsch d'urgenza

7460 Savognin

telefon 081 684 18 46
www.apotheke-savognin.ch

la sung cò per Vous!

Romeo Wasescha, cunsiglieder da sieranzas e provedimaint
T 081 650 02 15, M 079 639 89 39, romeo.wasescha@mobilier.ch

Generalagentur Chur
Urs Fetz

Büro Savognin
Veia Naloz 22
7460 Savognin
chur@mobilier.ch
mobilier.ch/chur

la Mobiliar

00096

CUNTIGN

EDITORIAL 3

URGC 7

ANIMALIC

Tge tier digl diavel è chest animal?	8
Poesia: LORA	9
Fred e las 7 soras	10
Igls aviools e nous	14
«Corra, corra, ...»	18

LITTERATURA

«Miraglias»	20
Partratg	23
La ballada da tgangs	24

IER ED OZ

Digl simpel luvrant ... agl star digl film	26
Tge ist te - en giat, ena tgora u en pulot?	28

FAMIGLIA

Igls noss ameis animalics	30
Legn animals / Verset dalla detta	33
Sien inquietia	34

AN TGADAFI

La batgareia	36
Amour fou - L'amour vo tras igl vainter	38

TEI & JOU

«Ea ea, vus agls voss asens ...»	40
L'istorgia digl capricorn	42
Igl luf an la Val Schons	43

PURTRET

Schi la boa constrictor ò mal agl nas!	44
--	----

IMPRESSUM

REVISTA DIGL NOSS SULOM
ISSN 2297-7120

REDACZIUN
Pia Plaz, Rafael Müller e
Cornelia Candreia, info@sulom.ch

ORGAN ADMINISTRAZIUN
Uniun Rumantscha Grischun Central,
administraziun@sulom.ch

© Copyright, Uniun Rumantscha Grischun Central
Prietsch d'abunamaint CHF 25.50

LECTORAT
Petra Uffer,
Reto Capeder

GRAFICA
tipic.ch, Savognin

STAMPA
Wolf Druck AG, Triesen / FL

Cover

«Ferdinand»

Claudia Hobi (*1966), studi e diplom alla ZHdK. Abitescha a Winterthur cun atelier ad Elgg. Lavours artisticas: dessegnis, gravuras, monotypias, fotografias ed objects. Exposiziuns an Sviza ed agl exterior. Siva digl 1988 passainta ella ena gronda part digl onn sen en'alp ainten la regiun da Sargans. Ulterioras infurmaziuns sot: www.claudiahobi.ch

Parc natural Beverin – igl datgea digl capricorn

www.naturpark-beverin.ch

graubünden

PARCS PARCHI
SVIZZERS PARC
PARC NATURAL
REGIONAL

beraten - planen - installieren - unterhalten... aus einer Hand

Electro Wettstein SA

schaffen mit Strom

Heizungssteuerung

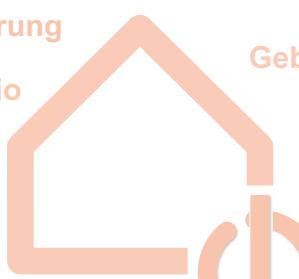
Multiroom Audio

Sicherheit

Überwachung

a/v control

Smarthome: On

Gebäudeautomation

Lichtsteuerung

Storensteuerung

Fernsteuerung

alarmieren

Ihr Partner für:

- Neubau
- Umbau
- Sanierungen
- Unterhalt
- Haushaltgeräte

24 Std. Service

Electro Wettstein SA
Vea Ierts 222, 7457 Bivio
Via davos 1ga 5, Savognin
Tel. +41 81 659 12 22
info@ewsa.ch

d i g i t a l

einfach weitergedacht - Mehrwert statt Mehrkosten

www.ewsa.ch

RAPPORT ANNUAL

La radunànsa generala da la URGC â gieu liac igls 8 d'october 2020 a Donat. Ella â stuieu vagnir sputada segl atun parve digl scumond da far radunànsas durânt l'amprema unda da la pandemeia digl Covid 19.

Suainter 7 onssco presidenta/co-presidenta ad an tut 14 ons lavur an suprastànsa e la Zegna Pittet-Dosch sortida da la suprastànsa da la URGC. La Zegna Pittet-Dosch marea egn grànd angraztgamaint pigl sieus imens angaschi a favur digl rumàntsche agl Grischùn Zentral. Ella â samess aint cun forza a plascher pigl diever ad igl mantegnamaint digls dus idioms surmiran a sutsilvan sco ear digl rumàntsche grischùn.

Durânt igl on 2020 â l'URGC acumpagnieu, anzemel cun la Leia Rumàntscha a cun la sia promotura Martina Cantieni, la cumissiùn da la fusiùn digls vaschindis sen la Muntogna da Schons. La fegnamira eara da francar la vischnànca fusiunada anorviers sco vischnànca rumàntscha cugl diever digl lungatg rumàntsche a tudestg sco lungatgs ufizials. Suainter numerusas sasidas an diferaintas constelaziùns e la nova vischnànca Muntogna da Schons vagnida declarada sco bilingua ca satgata an egn teritori rumàntsche cun egna scola rumàntscha a Donat.

Gest segl termin da la radunànsa anuala e cumparieeu igl cudesch da l'Andrina Beeli «Egn vieadi tras la Val Schons». Quell'ediziùn da la URGC, c'e ansasez egnalavur da matura, serva sco mied par l'instrucziùn da l'istoria da la patria pigl scalem damiez mo ear sco lectura par egn a mintgegn c'e interesso ved la Val Schons.

Las getgas a praulas surmiranas a sutsilvanas en samtgeadas sco podcast ad ign tgata ellas ear sen la pagina d'internet da l'URGC (www.urgc.ch).

L'URGC â sustanieu egn'ediziùn digl parc natural Bavrègn ca tracta an egn'istoria d'unfânts igl teritori da l'alp Anarosa cun la sia palé.

Las canortas, tarmaglieras a scoletas en puspe vangidas sustanidas an Surmir ad an la Val Schons.

Cun parschuasiùn e grànd angaschamaint â l'URGC prieu posiziùn ancùnter l'iniziativa ca leva reintrodutgear igl surmiran an scola an Surmir. Igl pievel surmiran â dantànt aczepto l'iniziativa, ascheia ca las scularas ad igls sculars da Surses a da Val Alvra viginan alfabetisos an surmiran a partir digl onn da scola 2021/22.

Puspe e'gl gartagieu agl team da redacziùn da la Revista digl Sulom da publitgear duas interessànts ediziùns. Egn grànd graztga fetg a Pia Plaz, Cornelia Candreia, Rafael Müller ad â las parsùnas ca fan igl lectorat par lur stupenta lavur.

Malgrad egn'intensiva tscheartga ear'igl betga gartagieu da catar egnas succezzìùn par Zegna Pittet-Dosch sen la radunànsa generala digl atun, ascheia ca l'URGC e stada egn miez on sainza timùn. Uss eassan cuntas da saver preschantar egnas parsùnas pigl co-presidi (anzemel cun Gierina Michael) ad egnas ulteriura parsùnas par ramplazar Marc Decurtins (bursier), ca bandùna deplorablameing la suprastànsa sen la proxima perioda d'ufezi. Igl zarcladur vean a ver liac egnas radunànsa generala online cun elezioniùns par la suprastànsa da l'URGC. Mademameing lessan preschantar igl candidat par la suprastànsa da la Leia Rumàntscha sco successur da Gion Capeder.

Jou less betga mancantar d'angraztgear a tut las parsùnas c'impundan tains ad energieia par la tgossa rumàntscha. An spezial va igl mieus angraztgameint a Marc Decurtins c'â sustanieu me durânt quella curta perioda d'ufezi ad a las promoturas da Leia Rumàntscha Carmen Dedual a Martina Cantieni, sco ear agls ulteriurs cunsuprastànts Rico Michael a Giulia Riedhauser.

Pader Alexander Lozza
cun igl sies tgang Lora
anturn igl onn 1948.
© Reto Meerkämper /
Archiv svizzer da
litteratura

TGE

TIER DIGL DLAVEL È CHEST ANIMAL?

da Rafael Müller

Deir tier an pe dad animal è betg digl tot fallo.

«Na, tier, chegl vo betg!» è stada l'amprema reacziun dad egna dallas mias dus collegas da redacziun dalla Revista digl noss Sulom. Adegnà puspe stoptga ella curriger igls sies scolarets da betg deir tier mabagn animal. Ed er l'otra collega da redacziun – er ella pedagoga da mastier – ò fatg igliuns cura tg'ia las va proponia da dar igl tetel tiers all'ediziun actuala dalla Revista digl noss Sulom.

LORA

PADER ALEXANDER LOZZA

LORA! – NIGNA BELA MATTÀ,
NIGN CARSTGANG, – ANGAL EN TGANG!
MA EL GIAPPA, TGI REBATTA,
CATSCHA FRESTG SUR COLMS € PLANG.

O! GL'ATON, TGI SPLENDURE SCHÀ,
SPIR CALOURS € CLÉRITÀD,
CURTG'IGL CLOM DIGL TGANG VIBRESCHÀ,
SCU CANZUNG DA LIBERTÀD!

EL AM SUONDA, SCHI FIDEVEL,
DAT SEN MINTGA GESTADATG.
EL AM VARDA, SCHI MIEVEL,
ED AM LIGIA IGL PARTRATG.

MA EL CROD'EN DE, CULPIA
DA LA BALLA D'EN PERVERS!
SCHI PER EL I'VA BARGIA,
TGI AM DASTGA FAR ANGHERS?

Tgi ò sagetto sen igl tgang digl pader? – La poesia Lora digl 1937 è da cattar aint igl codeschet Poesias (1954).

En tier sa catta digl reminiscent er tigl capopoet surmiran Pader Alexander Lozza. Aint igl sies diari d'en catscheder rachinta el dad ena tgora-tgamutsch cun ansoul e starnegl tgi passan sivave. «Povers tierets» screiva igl pader ed igls lascha an veta. Betg en pover, mabagn en bung tier stò esser sto igl tgang da Pader Alexander: «Lora! – nigna bela mattà, nign carstgang, - angal en tgang!» Cun chests pleds antscheva la poesia tg'igl pader ò deditgia alla sia Lora

tgi è neida sagettada: «Ma el crod'en de, culpia da la balla d'en pervers!» Tgi ò sagetto igl tgang carezzo digl pader? – Chegl è oz en misteri ed er persungas pi viglias tgi cunaschevan anc igl pader na son navot da chest andamaint. Ins sa regorda sulet-tamaint dall'anecdota tg'igl pader vegia do, dantant tg'el sutarava la Lora aint igl sies curtgign, en pér tastadas agls mattatschs per stgaffeir uscheia la dretga atmosfera da cordoli.

Restar, resta la dumonda linguistica: Pò en bung Rumantsch, ena bunga Rumantscha, duvrar igl pled tier? Igl linguist Clau Solèr dei, tgi dependa dalla situazion. Schi en mattatschet dei ainten curtgign vurdond se per l'erva umida «Bah, varda tge grusigs tiers giomez!» alloura schess el agl battaf tgi chests tiers vegan nom vermaneglia. Ed igl profes-

ser da linguistica concluda las sias declaraziuns cun deir tg'igl pled animal dereiva digl pled lategn anima e cun la dumonda: «On animals ena olma?» – Naturalmaintg tgi chesta dumonda pò a chest punct betg neir tractada ple. Aglmanc betg an chella moda concordanta. Persiva sunga peregna cun las mias collegas da redacziun tgi l'ediziun actuala dalla Revista digl noss Sulom porta igl tetel «animalic». Las pedagogas on gudagnea.

Autour

Rafael Müller è uriund er pedagog scu las sias collegas da redacziun, ò luvro ples onns tigl Radio Rumantsch e vo ossa cun igl bus da Coira.

Dantant, en schi grond pugea na sogl betg esser da piglier tiers an bucca rumantscha. An totta cass translatescha igl vocabulari surmiran igl pled tudestg Tier cun igl pled rumantsch animal, biestg ed – appunta – er tier. Igl è pero da deir tg'igl vocabulari remartga tgi tier seja ena expressiun populara. U detg oter: scolastAs da-stgan betg duvrar igl pled tier, chauffeurs da bus pero bagn.

Daple digl pled tier pò ra-chintar igl sociolinguist e professer emerito Clau Solèr. El dei, tgi chel pled vigna duvru scu er oters pleds tudestgs da vigil annò aint igl rumantsch tgi è siva da 1000 onns an strètg contact cugl tudestg. Tenor Clau Solèr è igl term en bung exaimpel per en pled general tgi lungatgs discurrias, scu igl rumantsch, na canoschan tradiziunalmaint betg. Igls noss perdavants baitavan per exaimpel da nursas, botschs, tschancs, tgeischs u alloura dalla muaglia cun vatgas, tors, tremas, muias, vadels e vadelas, ma en term general tgi concludea tot igls animals vevan els betg. Ed uscheia ins vegia surpiglia igl pled tier digl tudestg, dantant tg'igl pled animal niva duvru pitost an furma negativa. Pir pi tard alloura – uscheia Clau Solèr – ins vegia ramplazzo igl tier cun igl animal per raschungs puristicas. E tuttegna seja igl pled tier en pled tgi veiva. Chegl demossan expressiuns scu «luvrar scu en tier» dantant tgi «luvrar scu en animal» vegia nigna muntada. Ed igl professer da rumantsch fò attent tgi dasper igl tier ins canoscha aint igl Grischun central er igl term glimeri tgi descreiva en grond animal u en om gioven cun schletas manieras.

FRED E LAS 7 SORAS

La veta screiva las miglras istorgias. Chella locuziun è sa cumprovada avant divers onns anmez las muntognas grischunas. Igls protagonists eran en kenguru cun nom Fred ed igl pulicist da vischnanca, Guido Camous. Tots dus na sminavan navot da lour destign tgi niro a s'antratscher gio bagnspert. Ma lagn turnar all'antschatta dalla nostra istorgia.

da Pia Plaz

Part 1 | Fred ...

Igl era da mesa stad digl onn 1996. Igl deis eran tgods e las notgs mievlas. L'erva era bela verda, igls utschels cantav – taimp da vacanzas. Scu dad onns annò era igl circus nia an viseta ainten la vischnanca da Savognin, anmez las muntognas digl Grischun central. Igl circus era ancunaschaint. Pitschen e grond spitzgivan mintgamai cun grond plascheir tgi la tenda digl circus Nock sa dolza vers igl tschiel surset per dar cutier agls artists ed a lour aspectatours. Davant la tenda

attiravan animals exotics l'attenzium digls visitaders. Tar chels animals sa catava er en pérign kengurus, Fred ed Eva.

La fugia

Tot pareva paschevel. Per casualitat pudeva igl directour digl circus, Fredy Nock, festivar igl sies 60avel anniversari, uscheia tgi las gleischs ainten la tenda digl circus glischivan lezza seira digls 6 d'avost 1996 anc en po pi dei aint per la notg. Dafor la tenda era sa derasada la stgiradetna dalla notg, oter tgi las ramours dalla festa tgi scappavan da taimp an taimp or dalla tenda digl circus, pareva tot quiet. La pareta anganava. Ensatgi era tot oter tgi dormulent – Fred! Igl pitschen kenguru ò piglia la caschung per sa far or digl polver. Tge tg'igl veva mano a chella ideia da bandunar igl circus e surtot er

Fred ò galdia durant 30 deis la sia libertad
a Savognin e conturn. © Guido Camous

da lascher anavos la sia consorta Eva, è mai sto d'erueir. An mintga cass veva Fred decidia da nizigier la caschung ed eir alla tschertga d'erva frestga tgi è pigl solit da cattar dall'otra vart dalla atgna seiv.

La tschertga

Pudez az imaginar tge surpresa la dumang siva, cura tg'igs luvrants digl circus on constato l'absenza da Fred. Dalunga ò igl circus annunztgia la fugia agl cumegn ed er alla publicitat. «Noua è Fred?», sa dumandavan igls deis sessour las medias svizras ed internaziunals. Turist, artist e pulicist era sa mess alla tschertga da Fred. 30 deis ò cuzzo la tschertga digl kenguru. Blers tamevan gio per la veta da Fred perchechl tg'igl colp da partenza per la tgatscha aint igl Grischun era pront. Tge istorgia tgi chegl fiss sto, schi en catscheder grischun vess sbaratto igl kenguru cun ena selvaschigna. Las medias vessan gia lour cuntuinaziun dall'istorgia. Ma schi gliunsch ègl betg nia per cletg. En de avant l'antschatta dalla tgatscha è Fred, stanchel e fomanto, turno segl plaz, noua tg'el veva banduno avant en meis circus e consorta.

Fegr ed antschatta

Cò fissigl pussebel da duvrar igls pleds...e sch'igl èn betg morts, veivigl anc oz tot cuntaints. Ma l'istorgia da Fred e las 7 soras è betg stada a fegr chel de digls 8 da settember 1996. An spezial betg per igl pulicist da vischnanca e responsabel per coordinar la tschertga da Fred – Guido Camous. El, tgi veva piglia anunter tschents da telefons da medias e persungas tgi cartevan d'aveir via Fred, na sminava anc navot da chegl tgi vigna a davantar la sia atgna furtegna. Ma el ò stuia spitzier anc en'antier onn, anfignen tg'igl destign ò scalino cugl ageid digl telefon aint igl sies biro.

Part 2 | ... e las 7 soras

Igl era da mesa stad digl onn 1997. Igl deis eran tgods e las notgs mievlas. L'erva era bela verda, igls utschels cantav – taimp da vacanzas. Scu dad onns annò era igl circus nia an viseta ainten la vischnanca da Savognin, anmez las muntognas digl Grischun central. Igl circus era ancunaschaint. Pitschen e grond spitzgiva mintgamai cun grond plascheir tgi la tenda digl circus Nock sa dolza vers igl tschiel surset per dar cutier agls artists ed a lour aspectatours. Davant la tenda attiravan animals exotics l'attenziun digls visitaders. Tar chels animals sa cattava er ena famiglia kengurus, Fred e Wilma cun lour pitschen novnaschia.

La fotografia

Fred era gio bagn ancunaschaint agls aspectatours digl circus. Avant en'onn era el saglia pigls pros anturn Savognin. Igl pulicist da vischnanca, Guido Camous, veva coordino la tschertga digl scappader. Ed ossa veva el pudia far da padregn agl kenguru novnaschia dalla nova donna da Fred, da Wilma. Cun en'acziun da marketing ins veva tschartgea en nom pigl pitschen kenguru e la fegr finala è Guido Ca-

Fred cumpariva adegna puspe – sen distanza.

mous davanto padregn dalla pitschna «Grischa». Igl circus veva clamo las medias, perchechl tgi publicitat gratuita è adegna bunga e Fred veva gio avant en onn procuro per bunga reclama pigl circus. Las medias vevan suando igl clom digl circus, perchechl tgi las gasettas èn durant igl taimp da vacanzas ledas da mintga evenimaint. Er pigl pulicist da Savognin era igl re-veir cugl kenguru e la sia famiglia ena bela distracziun digl mintgade. Gugent è el sa laschea fotografar cun la sia figliola «Grischa». Tgi chella fotografia davainta dapse tgi angal ena bela regurdiantscha ad ena stad passada, vess el da chellas ouras mai pudia s'imaginar.

Igl telefon

Curt siva tgi las medias vevan rapporto an furma da text e fotografia digl battesim digl kenguru, ò scalino igl telefon aint igl biro da Guido Camous. Ena donna dalla Nagiadegna bassa era agl apparat e leva saveir, schi chel

Cun ena trapla levan Guido Camous (1. da sanester) e gidanter tschiffer Fred.

GRAUBÜNDEN

Freitag, 15. August 1997

Känguru-Tauft

Das Festmahl für Grischa: Rüebli und Äpfel

Die Tochter des Circus-Nock-Känguruh-Paares Fred und Wilma hat gestern ihren Namen erhalten: Sie wurde in Savognin auf den Namen Grischa getauft.

Von Guido Guidoni

Klein und putzig hüpft sie im Zoo des Circus Nock in ihrem Gehege hin und her – als ob sie die ganze Geschichte nichts angehen würde. Und dabei ist sie momentan mutverwunderlich, dass der Zoo auf der Zirkus-Tour-de-Suisse ein Zuschauermagnet ist. Die Zwergkänguru-Tochter von Fred und Wilma.

Nicht Pebbles, nicht Bamham, sondern Grischa

Gestern ist das Känguruhbaby in Savognin getauft worden. Der Name wurde vom Publikum bestimmt. Aus rund 600 Vorschlägen hatte eine Jury allerdings keinen Namen aus der Familie Feuerstein, wo die Eltern ebenfalls Fred und Wilma heißen, ausgewählt. «Grischa» erhielt gegenüber «Pebbles» und «Bamham» den Vorrang, weil der Name auch an die Region erinnern soll, wo Fred durch seinen Ausflug in die Freiheit herühmig geworden war. Den Vorschlag machte Hanswulf Rindbacher aus Bätti AG.

Als Taufpaten stellten sich Franziska Nock von der Zirkusfa-

Guido Camous und Franziska Nock mit dem Taufessen für die Känguru-familie mit Grischa, Fred und Wilma (im Hintergrund).

Foto C. Guidoni

milie und der Savogniner Gemeindepolizist Guido Camous, der sich vor einem Jahr für das Einfangen des Ausreißers Fred stark gemacht hatte, zur Verfügung.

Eine glückliche Familie

In der Taufzeremonie hielt Zirkusdirektor Franz Nock fest: «So mutiger wie sich die Känguru-familie im Zoo den Gästen präsentiert, ist offensichtlich, dass es sich dabei um eine glückliche Gemeinschaft handelt. Der Savo-

niner Kurverordnungspräsident Pietro Pichetti wünschte der kleinen Grischa an der Taufe ein langes Leben – vor allem möge es geruhsamer sein, als dasjenige von Fred.

Götti und Götte stossen mit den Zirkusleuten und den Taufgästen auf Grischa an und übergeben der Känguru-familie ihr Taufgeschenk: Einen grossen Korb voller Äpfel und Rüebli, das Tauf-Festessen für die Tiere, die am Festakt in der Manege nicht teilnehmen konnten, weil die Pflegci Hatze

und Nervosäli vor allem für die kleine Grischa als nicht zumutbar erachteten.

Camous gab den Zirkusleuten ein Patenversprechen ab, das kein Werbegag der Ferienregion Savognin sei: «Ich lasse Grischa zusammen mit ihrer ganzen Familie jedes Jahr für eine Woche in die Ferien ein. Auch wenn es noch mehr junge Kängurus geben sollte, es können sich alle in meinem Garten – unter meiner Aufsicht – erholen.»

om sen la fotografia cun igls kengurus sia Guido Camous da Savognin. Sen conferma tgi chegl sia uscheia, ò la donna pretendia dad esser egna dallas sias 7 soras. A Guido Camous, unfant illegitim e singul anfignen chel de, on mantgea igls pleds. Cun 52 onns – la mamma morta siva d'en pér onns, igl bab nunancunaschaint – veva Guido Camous tottanegna ena gronda famiglia. Igl ò duviro curasch da tottas dus varts, ma Guido Camous è angratzgevel tgi sia sora ò risco da dar igl telefon decisiv ed igl contactar sen basa dalla fotografia tg'ella veva via ainten la gasetta grischuna cun Guido, Fred e la pitschna Grischa. Chegl era sto igl davos stompel tg'ella veva duviro per contactar igl mezfrar anfignen ossa ancunaschaint angal digl nom annò.

La famiglia gronda

Anc igl de siva èn Guido Camous e la sia donna Maria sa scuntros cun sia sora Claudia e siva da chel de on els en ferm liom cun l'antiera famiglia. 7 soras, varsaquants nevs e nezas ed oters paraunts ò el amprandia a canoscher durant igls onns. Guido Camous è enia a santeir l'amprema geda ainten la sia veta l'istorgia da sies bab, tg'el ò mai amprandia a canoscher. Sies bab luvrava, scu la mamma da Camous er, ainten egn digls gronds hotels nobels an Nagiadegna ota. Igl era igl taimps da ghera e nign tgi so tge plascheirs e fadeias tgi rigivan tranter igl personal digls hotels. An mintga cass era igl bab da Camous gio per l'amprema geda viev e bab da treis feglias, cura tgi Guido è nia segl mond. Igls taimps

La fotografia tgi ò mido la veta da Guido Camous, cumpareida aint igl Bündner Tagblatt digls 15 d'avost 1997.

eran deirs per donnas scu la mamma da Camous cun en unfant illegitim ed uscheia ò Guido mai discurria cun sia mamma digl bab absent. Lez era dantant marido anc dus gedas (er la sagonda donna era morta siva da dus unfts) e gia an tot 4 ulteriours unfts, tottas mattas. Digl frar nunancunaschaint savevan las soras antras lour bab scu tg'el vess nom e noua tg'el abitess. Uscheia ègl sto pussebel tgi 52 onns siva la naschientsha da Guido Camous ègl reuschia ad egna dalas soras da contactar el e reuneir las soras cugl frar. All'antschatta vegian tschertas soras bagn gia fadeia d'acceptar igl frar nov catto ò rachinto Guido Camous. Ma chegl seja sa calmo bagnspert. Oz vegia el ena bunga e bela relaziun cun tot las soras e lour fami-

Guido Camous cun la sia sora Claudia, tgi ò tschartgea scu amprema igl contact cun el.

glas. Els sa scontran regularaintg e telefoneschan aglmanc eneda l'emda. Igl plascheir da Guido Camous dalla sia famiglia è grond. El tgi è adegna sto unfant singul ò scu om carschia catto sper la sia atgna donna e las dus feglias an en batterdigl ena famiglia da gronda solidaritat.

Fred e las 7 soras è en'istorgia scu tgi angal la veta sezza pò screiver ... e chegl cun happy end.

Autoura

Pia Plaz laboura scu schurnalista libra. Ella veiva cun la sia famiglia a Winterthur.

QUALITAD VISIBLA.

Igl noss cor batta pigl lenn. Nous realisagn visiuns. Uffer, la firma genuina da construcziun an lenn da Surses.

uffer.swiss

Demarmels

TRANSPORTS SALOUF

- » transports
- » transports pasants
- » lavandareia d'autos
- » diversa gera e material

Telefon 081 684 12 23
 Telefax 081 684 21 62
 Natel 079 682 43 36

info@detrans.ch

www.detrans.ch

Tancadi e shop Casti/Tiefencastel

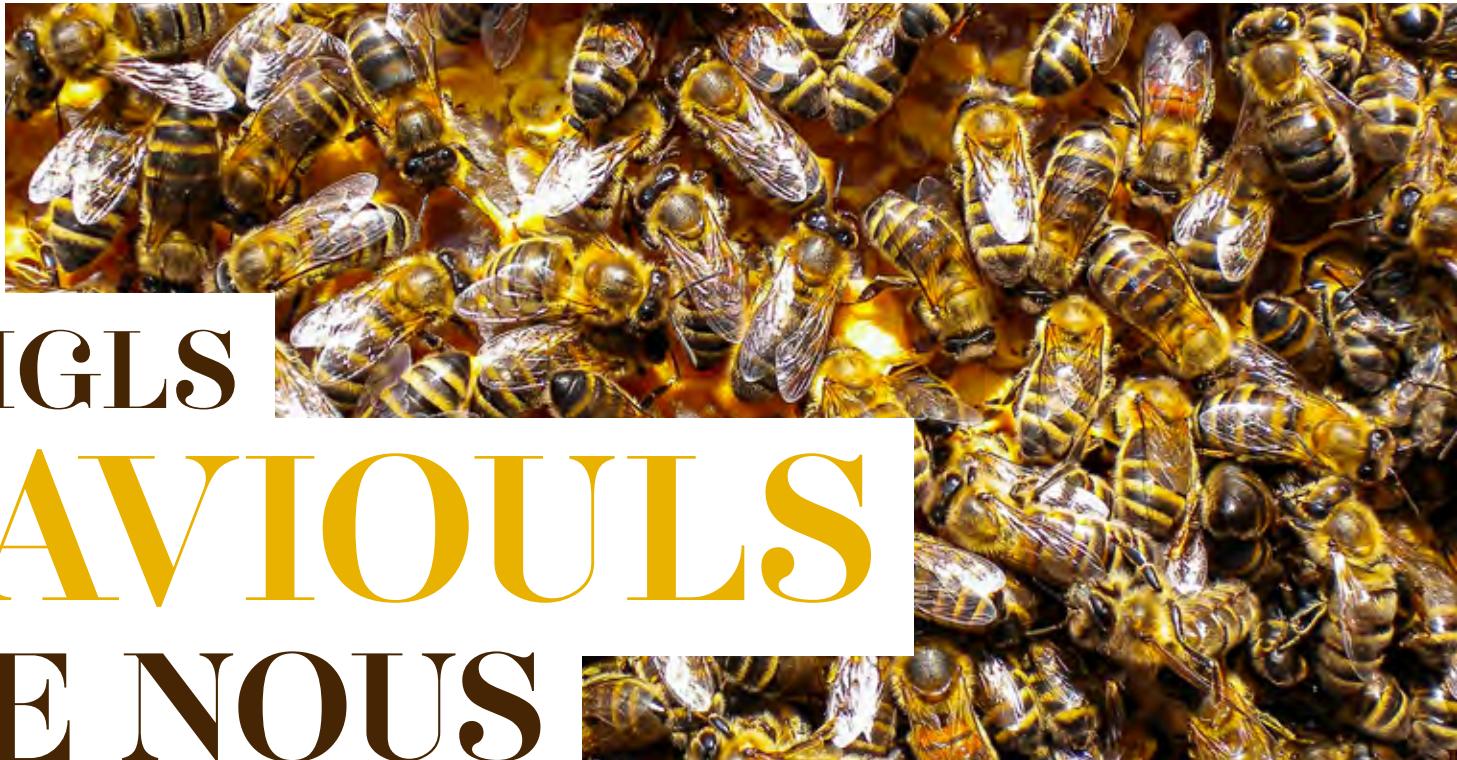
avert: glindesde – sonda 06.00 – 21.00
 dumengia 07.00 – 21.00

Nous ans legragn dalla Vossa viseta!

Societad consum alvra-surses, Enzo Bartolomei ed igl sies team

AGROLA

IGLS AVIOULS E NOUS

da Nadia Scarpatetti

Dalla mia amprema viseta ainten en aviouler vaia surtot ena memorgia. La savour. I savoira da tscheira, mél, aviouls, flours. En masditg da premaveira, tgi fò cowntant, tgi lascha s'accorscher tgi cò vigna luvro diligentamaintg e tgi ensatgi detta fadeias immensas. Chegl tgi vei or ainten la cuntrada schi pacific, numnadamaintg aviouls tgi sgo-lan da flour tar flour e portan pollen e nectar aint igl aviouler, è en affar fitg premuro. Sch'ins stat devant las buccas digl aviouler, ins vei scu tgi mintga se-cunda turnan e partan tschents aviouls. Mintgign ò la sia atgna antrada, noua tgi el ò da passar aviouls tgi survigileschan igl pievel, alla porta da lour datgesa. Tgi tgi totga betg tigl pievel, vign ghiglia u scappa avant.

Aviouls èn ferm. Betg angal perchegl tgi son survantscher cun lour teissa in-dividis bler pi gronds tgi els. Els èn mel-las individis ed èn bungs da funcziunar scu schi fissan egn. En pievel dad aviouls am vign chi e lò avant scu en tscharvi avert. Mintga individi è en nerv, en si-gnal. Els on mai ghera e mintga avioul so adegna, tge tgi el ò da prestar e fò chegl sainza pansar schi el ò gist gost u betg. Sainza sa dumandar schi l'oter lavoura daple tgi el sez funcziunescha

egn e mintgign pigl bagnstar digl pie-vel e metta lez bagnstar sur igl agen. Perchegl tgi schi en avioul ghiegla, per scurrantar en inime, ò el da mureir. Ins na so betg deir schi els son sa decider cunsaintamaintg per far ena tgossa u betg. Prubabel saro igl cumportamaint digl avioul pitost program. En program tgi funcziunescha pero gist schi bagn u forsa anc schi franc scu l'ideia digl intelletg. Cun igl intelletg para er da sa sviluppar igl erueir, schi ena tgossa seia alloura er daveiras pigl agen avantatg u betg. Chel cumportamaint vaia er pi tard anc mai catto tar en avioul.

La mia amprema viseta am ò, scu gio menziuno, fascino ed ia sung turnada aint igl aviouler. Ia va gido ad en apicul-tour, numnadamaintg agl mies cu-marat tgi è davanto pi tard igl mies om. Ia va luvro gugent cugls aviouls, schi-bagn tg'ia fiss chi e lò er gist schi gugent eida ensanouas a viandar u a ma nudar anstagl da star da mesa stad cun jeans grossas aint igl aviouler. Tgutgamaintg è sa sviluppada tar me ena ferma allergeia cunter ghegl. Chella am ò mano gio bleras gedas aint igl spital agl cunfegr tranter esser dasdada e gist perder la schientscha. Alloura era lò tramblont scu sen ena scraia, sainza flo e cun

Mintga avioul ò en pensum spezial e so tge
tgi el ò da far. © Nadia Scarpatetti

bronchias inflammadas, fatscha blava – ed igl taimp anfignen tgi cortison, adrenalin ed oters meds gidavan, parevigli ena perpetnadad. Chels muments ègl da piglier. Bels ènigl betg. E tuttegna saia rapportar, tg'ia vegia ena fitg bunga relaziun cugls aviouls. Ia va antschet a m'angascher pi fitg pigl avioul cun leir porscher en ambiaint intact ad el. Ia va plascheir sch'ia antop egn u er tschents sen las mias flours.

INTERVISTA

Siond betg ple mezza apicultura, vaia decidia da dar chestas lengias agl mies om. El è da stad confrunto ed occupo mintga fegn d'emda ed er anc tranter l'emda cun sfidadas, plascheirs e chitos dall'apicultura.

Tge fascinescha tè, Remo, ve dall'apicultura?

Me fascinescha scu tg'igls pievels d'aviouls funcziuneschan ed igls products tgi sa resultan ordlonder.

Tge products sa resultan anc or dall'apicultura, oter tgi igl mèl?

Dasper igl mèl er pollén e propolis. Propolis è en'antibiotica naturala tgi geida counter bacterias, virus e gist digl tot. Siva dattigl anc igl Gele Royal tgi rinforza la constituziun per gliout debleida e la tscheira per far itgs e candelas. En product tgi è er fitg interessant è igl teissa tgi vign nizziga counter mals da giuadeiras. Varsaquantas gedas ò en ghegl sen ena giuadeira dolorousa gio gido a me. Perfign l'aria aint igl aviouler sia fitg sanadevla.

Tge è sa mido durant igls davos vantg onns tgi te ist apicultour?

Differentas metodas per tigneir a mustrign la Varroa èn neidas pi effiziantas e migras.

Tge fò la Varroa cugl avioul?

La Varroa è en parasit tgi veiva digl sang digl couet digl avioul. Uscheia neschan igls aviouls pertutgias cun defects da naschientscha. Tgappa la Varroa igl suramang, è igl pievel pers.

Pinavant è sa midada la furma da tigneir igls aviouls. Antschet ògl cun ena stgaffa, en schinumno «Schweizer Kasten» aint igl aviouler e la tendenza vo veaple an direcziun dad en'apicultura cun magazigns sen bucs sot tschiel avert.

Ins sainta adegna ainten las medias digl pesticid? Tge influenza ò chel seglavioul?

Remo Cadotsch cun igls sies aviouls. © Nadia Scarpatetti

Igl cunfar davant las buccas
en de cun «bler travagl».
© Nadia Scarpatetti

El totga igl nerv digl avioul ed igl avioul perda l'orientaziun e catta betg ple la veia anavos aint igl sies pievel. Tot igls aviouls tgi von a rimnar mèl sen flours sprizzadas cattan betg ple anavos. Chegl so esser en grond domber. Ins nomna chegl er «bee collaps». Tar nous vign per bunga schort betg anc duvro tant pesticid. Nous cultivagn betg tanta poma.

Tge èn las pi grondas sfidadas ainten l'apicultura tenor té?

Da trer bungs pievels cun bungas reginas e da biagier se pievels fermes e sanadevels tgi surveivan er igl anviern, è ena gronda sfidada. Bungas qualitads tgi en pievel vess dad aveir èn mievladad, prestaziun da mèl e tg'igls aviouls èn attatgeas alla patgna, cura tg'ins laboura cun els.

Impurtanta è er la biodiversitat tgi svanescha cun las flours. Igl mèl vign cotras pi lungurous ed igls aviouls èn betg ple schi sanadevels. Igls aviouls fon tras ena mancanza da Pavel siva digl fagn grass, surtot schi vign saea e raccolto tot igl madem mument e zont giu la Bassa, noua tgi tot la campagna è situada ple u manc sen la madema otezza sur mar.

Tge ins pò far cunter chest problem?

Fons maiers e zonas d'angulivaziun avonda tgi on ena bunga biodiversitat, cultivar ierts cun flours e tgaglias adattadas pigl avioul pon gidar fitg. Igl avioul dumesti ed er

igl selvadi dovran ena agricultura vasta tgi peggia risguard sen igls basigns digls aviouls.

Noua veist l'apicultura an 50 onns?

Sch'igl carstgang canoscha betg la valeta digl avioul e dalla biodiversitat pardainsa betg angal igl avioul mabagn cun els er la nostra atgna basa da veiver. Pigl mument vogl an tschertas teras ainten la dretga direcziun, schibagn pitost plang. Chel svilup so mintgign far sez cun pitschens pass. Esser critic cun sasez e sa dumandar, noua tg'ins so prestar ensatge a favour digl ambiant e digl avioul.

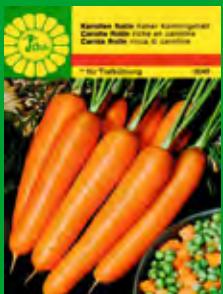
Autoura

Nadia Scarpatetti è carscheida se a Parsonz ed ò amprandia da marinaria. Oz abitescha ella a Savognin cun igl sies om, lour dus unfants e mellas d'aviouls.

Spediziun da flora grischuna

Prà natural
da fluras
grischunas
a partir
da Fr. 27.50

Rischmelnas da
Filisur TABOR er
per autezzas
a partir
da Fr. 3.50

Fletom, pumera d'atgna producziun da Filisur

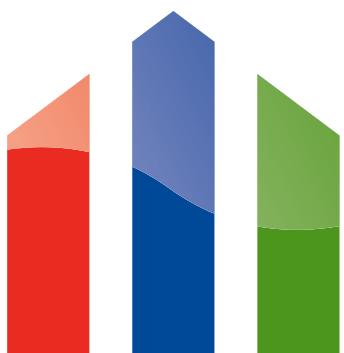
NOV: apricosa-fraja Apricot chinoise a partir da Fr. 4.50

resistenza alpina
cultivà sin ils auts.

Tel 081 410 40 70
www.schutzfilisur.ch

shop.schutzfilisur.ch

CASPAR
Tecnica da tgesa SA
SCOLDAMAINTS | SANITAR | SERVICE

CH-7453 Tinizong Telefon 081 684 27 67

www.caspar-ag.ch

«CORRA, CORRA, ...»

da Walter Candreia

Diversas poesias da Pader Alexander Lozza èn savens adattadas scu punts tar l'egn u l'oter tema. Uscheia vaia tschartgea ena poesia dalla montanela, tg'ia va lia tractar ainten chesta contribuziun scu tema. La poesia «Igl auto» am ò mano ainten en'otra direcziun. «Corra, corra, antipatic bau, ampestond e sdivirond. Cants ast gio strubtgia, smardatgea, an tia furia tras igl mond.» Gl'è l'amprema strofa dalla poesia tg'igl capo-poet ò scretg avant radond 70 onns. Ô Lozza musso cun «Igl auto» igl det d'admoniziu exagero? Per blers sainza dubi bagn. Nous tots profitagn digl traffic – oz stògl correr?

«... en destign tgi perto-tga l'oter»

Aint igl 21avel tschentaner corrìgl anc bler pi spert, er sen veia. Mintga de vign «strubtgia e smardatgea» antras igl «antipatic bau». Ô igl poet via a neir chel prievel tgi è davanto oz dei-sa? «Igl carstgang duvress betg tanta prescha, betg tant correr, tant sgu-lar! Tar la mort el reiva anc ad ouras, sainza correr scu en nar!», era Lozza persvadia da sies taimp. Igl «correr scu en nar» è igl noss pang da mintgade. Igl «correr e tant sgu-lar» è igl garant per la bagnstanza pigl pievel munta-gnard, tgi era digl taimp digl poet po-ver scu la meir-baselgia. E scu stattigl concernent l'expressiun «tar la mort el reiva anc ad ouras, sainza correr scu en nar? La mort vign tractada oz mintga de an furma d'ena lavegna da commu-

Tenor la dumbraziun digl onn 2020 ô igl Grischun radond 16'000 tschervs.
© Walter Candreia

nicaziuns da pressa. Chegl ans ò fatg davantar indifferents. Igl prievel dad esser sez pertutgia è sa sviluppo ad en destign tgi pertotga l'oter. Uscheia smarvegligl er betg tg'igl destign dalla selvaschigna, antras accidents sen veia e binaris, è da sagonda prioritad pigl interess public. Pigl ple cattan accidents mortals da loufs cun en vehichel regularmaintg la veia dallas lengias grassas sen palpieri u sen paginas electronicas. En tema tgi niss analiso oz mecta franc er digl poet, catscheder ed om dalla nateira, tant daple tgi las cefras da tals accidents aint igl Grischun fon surstar.

Cefras impressiunontas

Scu redacteur responsabel digl «Catscheder grischun» vaia retschartgea savens las cefras d'accidents cun selvaschigna sen veia e binaris. Gio angal la cumparegliazun dallas cefras digls onns 2019, 2020 e digl schaner 2021 impressiunescha. Igl onn 2019

ògl do 835 accidents cun selvaschigna agl Grischun. Igl donn da material è sto lez onn radond 1.7 milliuns francs. Igl onn 2020 èn nias registros 728 accidents cun selvaschigna. Ed anc bler pi interessant è igl paregl tranter igl schaner 2019, igl schaner 2020 ed igl schaner 2021. Tenor la pulizeia cantunala grischuna ògl do igl schaner 2019 precis 100 accidents cun selvaschigna. Durant igl schaner 2020 èn capitols 93 accidents. Igl schaner 2021 è nias registros angal 39 accidents cun selvaschigna. Ena differenza frappanta. Per la gronda sminuazion digl onn 2021 paran treis declaraziuns d'esser plausiblas: Per l'egna è igl traffic sen veia sa sminuia perveia dallas maseiras da corona. Per l'otra è la selvaschigna betg sa muantada gugent igl schaner 2021 perveia dallas navaglias. E scu terz muteiv pussebel è stada la situaziun da lavegnas fitg precara durant igl schaner 2021, uscheia tgi la selvaschigna è neida disturbada bler pi pac digl carstgang aint igls sies lis da pôss.

Igl domber da tgavrouls aint igl Grischun contanscha radond 14'000 tgeas numeros.
© Walter Candreia

«... travagls umans fon amblidar»

La situaziun da corona ò pero er gia disavantatgs per la selvaschigna. Siva tgi la situaziun da lavegnas è sa calmada, u lò noua tgi dava pac prievel da lavegnas, ò igl uman tschartgea subit la libertad ainten la nateira. Betg angal la vischnanchetta da Stierva ò gia en assagl da skiunz da turas. Enqualtgign dapple ò banduno uscheia la ruta marcada sainza pansar digl mal. Ò igl capo-poet surmiran via a neir chel svilup per part exagero? Pitost betg. Tuttegna è la sia poesia «La selvaschigna» anc oz actuala. Sainza tung d'en apostel da morala filosofava igl catscheder passiuno: «Cun igl d'artist igl mond admira, observa, stebgia la nateira. Igls animals, igl sies cunfar, travagls umans fon amblidar.»

Autour

Walter Candreia è carschia se a Casti, è marido e bab digls unfants Nadine e Mèn. Las rieischs digl bab e l'amour on mano el a Stierva. Durant 25 onns on Luzia e Walter mano en travagl agricol. Dasperas la labour purila ò Walter Candreia adegna luvro scu schurnalista an plaza parziala. All'antschatta scu redacteur tar «La Quotidiana» e durant igls davos 10 onns scu redacteur responsabel dallas revistas mensilas «Catscheder e Pastgeder grischun».

«MIRAGLIAS»

da Bartolome Tscharner

La nev sgreztga oz betga sut las gianealas. Igl é aschi fred, c'ella schema sco egna genna viglia, cumbagn c'ella é da pulvra mé giuvna. Igl é sco da zappar sen vatta. Sensum igl Gôt da Lareschs savund jou ad egn fastez d'egn tscheiarv, plelost casualmeintg. Tuttanegna sacruscha quel cun egn fastez ple fegn. Ah, egna mir ca varà tschartgiu las provisiùns d'egn stgirat.

Lezza miretta veva ear nignas provisiùns ple – da lezas uras. Jou ve antupo ella, trottànd anviers scola d'egn gi da nevaglias da miez schaner. «Ampranded quegl da la mir an istorgia natirala», veva'l cumando igl scolast la sera avànt. Jou veva fatg la leztga a saveva c'igl sieus cac sanumni murgliegas a la mamma mir segi bûna da parturir quegl da duatschient mirettas ad onn ad ànc blear'otra savida nizzevla.

Igl veva peia do passa egn miez meter nev nova durànt la notg. Travastgànd quella pulvra alva, ve jou bado tuttanegna egn animalet c'ampruvava desperadameing da cattar egn passadi, fagiànd sagliots, co da ler cuntànscher la gliegna. Mo mintg'eada sparev'la an la pulvra, ca vaseva ni mir ni cùa. Tge pover animal sainza sprànz! Jou ve prieu malputgieu par quella creatira sapearsa agl desiert alv. Ve fatg curtas, ve tgappo que animal spusso a ve fultschieu ella an egn satg digl manti, noua c'igl eara bi tgòld. Sasantànd sco igl spindrader digl mund, ve jou travastgieu cun pass loschs igl davos tschancùn antoccan la tgea da scola. Mo rivo an stànza, c'igl scolast à sgarginie: «Noua es sto a badastgànd aschi gitg?» Anstagl d'egna rasposta immediata gli ve jou preschanto loschameintg la miretta ca saseva tut tamantada, mo gea ampo dumastgeada, an mia cuppa mân – seglmains mi pareva quegl ascheia. «Ve tartgieu da spindrar ella ord la nev a la mussar: Nus tractagn gea tuttegna la mir ad allu ...»

«Pamf a pamf», â'gl fatg. Las schlepras ardevan sen las vestas. Mé tgutg ca ve pears la pesapaja an que mumaint, a la mir à tgapo egna dètga tema agls meas màns, parveia digls

schlops digl scolast, cugls quals c'ama-dus vevan betga quinto. Ella à fatg curtas é sadeliberada ad à safatg ord igl pulver. Oramai ear'la saravagnida agl satg da mieus manti, sagliànd uss an egn beal artg vei a sut igl pult digl scolast aint. Lez, vilo sco egnazappa, à tgappo igl bastùn, cugl qual el mussava par ordinari a nus, noua ch'igls peleschs vegian igls niruncals, cur ch'ign veva betga fatg las lezgas near patarlo cugl vaschegn an pe da quintar. Mo antoch'el veva schmano egn'eada igl fest, era la miretta gea sei a davent. Igls sculars giblavan ad igl scolast briglieva an egn taner: «Taned la mir! Taned la mir!» Alura tuts c'ân antschiert a persequitar la miretta spindrada ca vess preferieu pleost da survagnir anqual brustga digl noss pànn da pôssa. Suainter aver fatg igl tur antras l'antiera stànza, é ella tgutgameintg safugida agl cantùn liber davo igl harmonium. Ella steva là a tramblànd, seas igliets radunds pliravan: «Vegas misericorgia cun me!» – mo nign da tschels ca veva tala. Tuts earan fugos da la far star. Igls mattatschs grànds schmanatschavan da saniester, igl scolast da dretg cun egn tarment cudesch ainta màn – igl «Cedesch da lectura par las scolas grischùnas». La miretta saveva betga ple, noua fugir. Forza spitgeava ella igl dretg mumaint. Mo qual é igl dretg mumaint? Ella – an mintga cass à mancanto quel. Igl scolast à tratg il cedesch sco antruras igl David igl crap. Mé qua é'gl sto straviers: Igl Goliat a tratg segl David, a la miretta é stada splattargneada sut la pesa litterara, c'igl sàng gli é currieu ord igl nas, ad ella à ànc do egn pèr zacuds cun sias tgommettas, par alura turnar sia olma agl Stgaffider. Egn digls mattatschs grànds à tgappo ella par la cùa, fiers or da faneastra, ad igl scolast à concludieu: «L'ura d'istorgia natirala é a fegn!» Me à'l fatg ir a tgea. Mo ànc avànt ca rivi là, veva'l telefono a rappurto agls geniturs digl mieus malfatg. Par castig à'gl do nigna marenda par me. Cun vainter vid – Schagea c'ign gi: «Egn vainter vid à nignas ureglas.» – ve jou gieu dad ir a scola, noua c'igl proxim priedi a surtut igl castig mi spitgeavan. «Egn scular daschaint disturba betg l'instrucziùn!» Scriver tschient geadas, é stada la santenzta scolastica.

Igl partratg a quella castieada mi fa ànc adegna suar – natiralemeintg é'gl ear sto las staintas da gianellar se per que góld. Mo egn tgavagl mislo, gini, saragordi ear tut sia veta da las fridas.

Peia, ca da quels castitgs en sainza effect a lùnga vesta, é samusso egn bùn decenni ple tard an mia amprema pratga sco scolast futur tigl magister Edmund parmiert a Brienzols. Lez é sto mieus miglier mussader ca veva gieu digl taimp da mia scolaziùn magistrala. El mi à scho dar scola gea davent digl savund gi. Igl plan par l'amprem'eanda veva el gea preparo, fegn a manedel. Cun egn classa ve jou gieu da tractar igl tema «la meir» an istoria natirala. «Instrucziùn illustrativa» eara igl pled magic par la bùn'instrucziùn savund noss scolast da didactica. Cunquegl ca possedev'egn acquari vid, ve jou runo quel se da Cuira, vev'ànc cumpro quater mirs, cartevlameintg anqual mascal ad egnazappa near l'otra fameala. Natiralemeintg ca quels ruieaders en davantos l'attracziùn an stànza da scola. Igls sculars earan ear premuros da pavlar ellas. Parquegl c'igl eara mirs pressapoc dumeastias, salaschavani prender senta màn sainza far cass. Mo quegl angual igls ple curaschus ca ristgeavan. Els earan ear cunzienztgus d'adegna sarrar igl uviercal. Sut talas circumstàncias tuts c'earan incantos d'amprender la savida basignevla davart las mirs. Nus vagn ear pudieu observar, co igl à do mirettas a quànt dabot ca quellas carschevan. Basta, an mintga cass àni amprieu blear dapple, ca quegl c'jou veva amprieu da sias uras, graztga a «l'instrucziùn illustrativa» recomandada da mieus didact.

Tut é peia ieu bagn, antoch'igl davos gi da que bùn mains da la pratga, cur ca gieu da far igl fagot. Igls sculars mi àn gido davaglia cun scasar las mirs digl aquarium an la scatla da cartùn ch'i vevan fludro cun strom a samtgieu egn pugn fagn a nitscholas. An l'alteraziùn da la situaziùn da cumgieu é'gl capito, ch'egn scular – nus savagn betga tgi – veva amblido da sarrar igl uviercal, mattem a paterlànd cun tschels. Quella caschùn àn las mirs prieu par ir ad explorar igl territori nunancunaschaint

da la stànza da scola. Dantànt ear'igl sto seat mirs an tut, a tuttas c'ân prieu la fugia an la libertad. Jou veva gest schino da raquintar la praula da l'Alvetta cugls seat nanigns, ch'egn terribel clom da quels da la quarta à stramido igl ambiaint da praulas – egn sbretg sco la davosa tibada digl Gion Paul da Flem: «Vaus signaur scolast, las moirs èn lippadas!» Quegl à caschuno egn battibugl, sco scha la Bova Gronda fuss par sbuar. Las mattatschas àn antschiert a saglir sen sutgas a bàncs par cattar egn sir refugi da las «moirs». Igls mattatschs valerus àn gieu lur tschaffen dad ir a tgatscha sco lur babs catschadurs. Sutgas a puls c'en vagnieus sputos, cudeschs a carnets c'en curdos par teara. Parfegn las stgaffas en vagnidas muantadas, ad igl scolast Edmund, sco antruras igl Noa sen la bartga, nava tut ruassevlameintg sei a giou da la stànza clamànd: «Là egl anc oinal!» Mo antoch'igls mattatschs curaschus en rivos, ear'la gea saglida sut tsche pult aint.

Poc avànt la pôssa ear'igl tuttegna gar-tagieu da tgappar la davosa fugitiva a da la sarrar an la parschùn da cartùn, la quala egn digls ple scorts partgirava sco egn guardian da la Guardia grischùna. Mo la povra stànza da scola sapreschantava, sco sch'igls 40 laders digl Ali Baba vessan ravagieu. Tut eara crusch a traviers a sutsura, carnets a figls starnieus, rispleis a stilos samnos sco sen la plazza da rumient. «Giagn a pôssa!» à'l alura cumando igl scolast Edmund. «Uarden faschainsa allaura siva.» Igl rest digl suaintermiezgi da cumgieu é peia passo cun far urden a metter a post tut bagnatgavegl. Las quatter tut c'eara puspe rugalo, tuttas mirs an la scatla, igls cudeschs sut igls pults, noua c'i paradavan sco suldos an retscha. Mo tge far cun las «moirs»? Nign problem à getg egn digls mattatschs. «Naus vagn en giat a tgesa.» Ascheia é ear quella lecziùn d'istoria natirala ida a fegn sco mia pratga. Sale-gro igl ple fetg varà igl giat.

Dantànt sund jou rivo sesum igl Gòt da Lareschs. Que strapatsch mi à fatg buffar davaglia. Ve fatg egnà pôssa sen egn grànd crap, ve spacheto la butteglia a darschieu egn schuf

café agl biher. Quel é sgarguglieu ord la butteglia sco l'aua giu'd la canal. Betga sco lezz'eada, cur c'igl tat leva dearschar café an nossas duas scadiolas, tschanànd an tigia da l'acla.

Sco mattatasch ampo ple grànd vev'jou da purtar mintgatànt proviànt agli tat ca parvaseva d'atun a la premavera la biestga sètga an las aclas: egn pàn, egna butteglia latg, egna dètgà talgia caschiell ad anqual andutgel. Quella leztga fagev'jou magari suainter scola. Ascheia ca trottava cugl sacadoss ad igl turnister da la veia aint. Quegl eara egna marschada d'egna bùn'ura. Dafartànt c'igl tat pavlava, fagev'jou las leztgas an tiga agl cler d'egna litearna da petroli. Dasperas ear'igl da far fiac an la fugna a samtgear igl café par tschagna. Quegl eara par ordinari café da Schons, vut gir café ampo reciclo: Ign fageva buglir aua, deva egn, dus tschadus pulvra da café liaint – standieu cun gest tànta pulvra da café da figs Virgo near Frank Aroma ad igl rest digl café digls pasts dad avànt. Cur ca quella bugliaccia bregna buglieva, darschev'ign ella an la tgànta. Naturalmeintg c'igl café darivava betga da Schons. Mo mattem parquegl c'igls ezs valevan sco spargnus, numnav'ign cartevlameintg que café an lur anur.

Mo egn'eada, cur c'igl tat leva dearschar café an nossas scadiolas, nut ca curreva ord igl scul. El é vagnieu malpaztgaint ad à getg: «Tgi sa, tge giavel ca rategn'igl café?» dantànt veva'l prieu egna palutta a catscho igl moni giu' digl scul da la tgàn-

ta. Seglsuainter é'gl ieu d'amplanir las scadiolas cun café. Mo la finala veva'l tuttegna marveglia, tge ca vegi ratanieu quel da scurrer, à aviert igl uviercal, ad an la glisch brosla da la gliterna vainsa bado egna mir ca sanudava suranà. Cunquegl c'ella veva nigna palegna ple, muntava quegl, c'ella eara nijeadha gea ple da gitg annà. Vagn fatg café frestg a tschanò sco d'usito, suainter ca la mir spalada eara vagnida sponsa cugl cuntegn da la tgànta giu' pigl rieven avànt tigia. Scha ve survagnieu mal igl vainter, é quegl forsa mé sto parveia da las leztgas betga schinadas.

Allura é'gl sto nerás uras par me da turnar a tgea. Jou veva fatg calenders gitg avunda là segl garantùn. Dantànt eara'l ear ieu da randieu igl sulegl da la sera a la bischa à surprieu igl cumond. Uras dad ir a far fiac an pegna a scaldar l'aua pigl café.

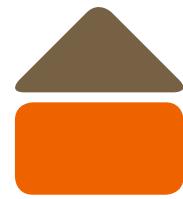

Autour

Bartolome Tscharner (*1949) veiva cun sia donna ed igls dus feglis a Savognin. © RTR

arpagaus

Voss scrinari a Savognin

SONDER SA
TECNICA | METAL

Maschinas agricolas e tecnica agraria
Construcziuns e labours da metal

SONDER SA

Plaz 1
CH-7458 Mon

Tel.: +41 81 681 17 55
info@sonder-sa.ch

Albulastrasse 144
CH-7473 Alvaneu-Bad

Tel.: +41 81 404 14 14
alvaneu@sonder-sa.ch

WWW.SONDER-SA.CH

PARTRATG

da Romeo Wasescha

Mintgign so far
 Pansier, partratg
 D`oter cunfar
 Ager e fatg

Mintgign so metter
 An dumonda
 Vot esser fetter
 Veir la cumonda

Mintgign pò veir
 Dretg e fallo
 Veir alv u neir -
 Mond sanestro

La mar
 Da tot pansar
 È furiosa
 Marvegliousa

Mintgign vei oter
 Betg igl agen -
 Chegl da l`oter
 Ed uscheia sagian
 Tots dall`anvelgia vent
 Tgi fò betg resistant

Angal partratg fido, ans geida an chito

LA BALLADA DA TGANGS

La «ballada da tgangs» è stada egna dallas ampremas cumposiziuns da Benedetto Vigne. Aint igl sies curt rachint daclera igl cantautour surset l'istorgia davos chella canzung.

da Benedetto Vigne

Benni 1979, © Benedetto Vigne

Avant diesch onns vagn Paulin Nuotclà ed ia pudia festivar igls noss sessantvels – ed a caschung da chel giubileum vagn nous dus quasi-pioniers digl rock rumantsch registro ansemen ena canzung per la retscha da RTR Top Pop Rumantsch, en duet cun igl telèt «Trubadur». Ena canzung cun caratter retrospectiv, noua tg'ia dei tranter oter «(ia) cantava cun'na vocsch da rom,

digls tgangs da barba Gion Andri, da glioirs ed er da preditgants, en stavèl d'animals.» I sa tracta dad en'allusiuon a canzungs meias tgi vevan da far ensacu cun animals.

Chella digls tgangs è speziala, ella dàr-viva igl mies primalbum «carezzas» digl 1978, ed era, malgro igl sies caratter en po hermetic, dëtg autobiografi-

Benni & Pippo

ca. L'istorgia davostiers è chella: Ia veva dus barbas tgi luvravan tots dus ainten la hotellareia e passantavan la staschung morta ainten la tgesa dalla nostra famiglia a Salouf; els eran tots dus catscheders da tgatscha bassa passiunos, e per chel intent tignivan els mintgamai en tgang da tgatscha. Ordvert igl taimp da tgatscha stueva chel tgang rastar ranto ve dalla cadagna, e damai tgi las mias femnas a tgesa, mia mamma e mia onda, vartivan betg igl tgang an tgesa, stueva chel passantar la gronda part digl sies taimp ancadano giu aint igl uigl tgi la nostra famiglia veva do a fit a paraunts. D'anviern cun biestga, da stad sulsulet, gist angal tranter de durant la stad pudeva el star oravant dasper tgesa, sper la sia hettigna – ma adegna ranto.

Natural tg'ins fascheva bunamaintg mintgade en trot cugl tgang, seigl ve dalla cadagna, seigl ve dalla tschinta. Chegl pudeva magari er davantar ena spassageda pi gronda, anfignen ve la Motta Vallac u anfignen ora Parpi. En pensum tgi niva adosso pigl solit a nous bagais; uscheia tgi naschiva bagnspert ena strètga relaziun tranter tgang e mattatsch. Pò esser tgi ia veva gio alloura ena tscherta cumpassiun per chellas createiras, ozande am vignan las sgarschours panson a da chellas torturas tgi Lora, Nestor, Pippo, Gibi e scu tgi tot chels povers tgangs vevan nom, vevan gia da far tras. La «ballada da tgang» digls onns settanta è an mintga cass stada ena rasposta. Ed aint igl spiert rebellic da lez taimp veva gia fatg ena cumparaziu metaforica zuppada cun l'atgna veta, «chegl è'na veta da tgang!». La terza strofa veva digl rest deditgia agl tgang Snoopy ed igl sies utschelet Woodstock, dus figuras or digl cartoon american «Charlie Brown», ma glez è alloura tot en'otra istorgia.

La ballada da tgangs

*Gibi, betg tema partge dour betg rema per tè ed ia
Gibi, betg degns ischans nous e betg fegments per poesia
Igl noss utschels, els cantan fallo
Cuppa plagna, sains taschantos
Cadagna lucca, per nous ranton
Alloura ventirevels, fritgevels, fidevels
Diesch gia set onns lagn star*

*Pippo, la toppa! survignst te la soppa da festa
Pippo, pulit ist sch'te laschas pulotas ord testa
Nous nign digl club da papagiagls
Tgern ed òssa dat igl patrun
Ed en ponn strom sen noss pantung
Alloura ventirevels, fritgevels, fidevels
Diesch gia set onns lagn star*

*Snupi, te tschertgas vudstoc e las pertgas ambleidas
Snupi, gl'aton è turno e las monas anc veidas
Er schi vagn fom, sot meis'è noss li
Cura giagnsa, te, noss patrun
E tarragnsa igl grond barung?
Alloura ventirevels, fritgevels, fidevels:
Chegl è'na veta da tgang!*

Text dalla canzung da Benedetto Vigne sen igl sies album «carezzas»

Autour

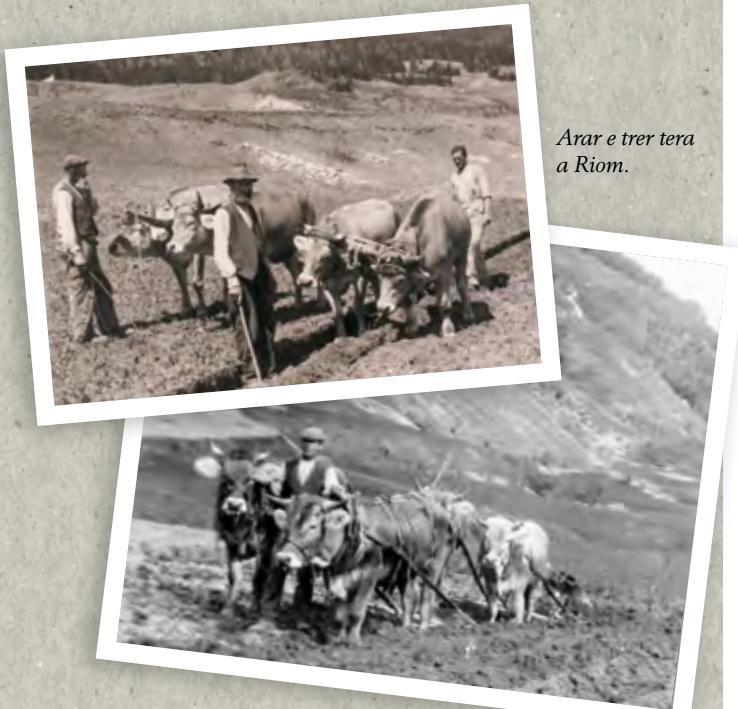
Benedetto Vigne (68) è naschia a Belluno an Italgia, ò passanto la sia unfanza a Salouf e veiva cun la sia donna a Turitg. Vigne è egn digls babs digl rock rumantsch, schurnalista da musica pensiuno ed autour.

Digl simpel luvrant ...

da Pia Plaz

Pours da Savognin cun igl bov. © Romano Plaz

Arar e trer tera
a Riom.

El niva duvro per tot las labours grevas e stentousas sen ed anturn igl bagn puril. Arar e trer las tgargias grevas, seigl chegl tgargias da fagn u da lenna. Chegl eran las labours, noua tg'igl pour era led digl sies bung famegl fidevel – igl bov. Chel animal da nez è igl pi vigil animal da manadeira tenor las funtangas istoricas. Gio durant igl quart millenni avant Cristus niva igl bov duvro scu luvrant segls èrs dall'Europa centrala.

Antras la castraziun davainta igl bov mievel e fidevel per assister igl carstgang alla labour purila. Sur mellas dad onns è igl carstgang sto led d'en famegl schi ferm. Er sen igl noss sulom niva igl bov duvro aint igl mintgade. Di-versas fotografias viglias cumprovan chegl. Ins era losch digl bov tgi tirava betg angal las tgargias grevas da de, ma tgi ageva pigls unfants scu animal per eir a tgavagl.

Cun l'invenziun digl tractor ins ò catto en'alternativa agl bov. Dantant ògl cuzzo dall'invenziun digl amprem tractor, tgi sumigliva pitost ad ena locomotiva, alla maschina per segl fons. Cuntrari agl bov eran las ampremas maschinas construidas mengia grevas, uscheia tgi faschevan segls èrs ple donn tgi oter. Siva dalla sagonda ghera mundiala, ò igl tractor alloura ramplazzo igl bov veaple segls èrs europeics.

Padnal (Savognin) – Georges Peterelli cun igl sies amprem arader (Selbsthalter), igl onn 1917.

... *agl star digl film*

Elvis, igl bov da Giatgen Arpagaus durant ena pôssa dallas labours da filmar.

Oz vign igl bov tignia principalmaintg per la sia tgern. Angarschea da pitschen anse è el en bung furnitour da tgern. Ma igl bov pò er davantar dapple tgi en luvrant u en furnitour da tgern – per exaimpel en star digl film.

Agl bov Elvis è reuscheda ena tala carriera. Igl bov da Giatgen Arpagaus da Savognin, ò obtignia aint igl film Heidi la rolla da statist dasper igl ancunashaint actour svizzer Bruno Ganz. Ansemens cun igl sies possessour Giatgen, ò Elvis fatg part alla crew digl film tgi è cumparia igl 2015 aint igls kinos. En evenimaint tot spezial per bov e possessour. Elvis era gio avant la sia carriera scu star digl film en'attracziun bagnneida a festas da Savognin e contourn. Siva dalla sia scena cugl ancunashaint actour svizzer, Bruno Ganz, on er las medias naziunalas antschet a rapportar digl bov Elvis. E Giatgen Arpagaus ò anc oz adegna puspe dumondas per Elvis. Perfign ena sposa leva sa lascher transpurtar segl dies dad Elvis agl banchet da nozzas. Savens survign Elvis er visetas da passants tgi canoschan el or digl film da Heidi, u dad e gna dallas emissiuns tgi on rapporto digl intermezzo tgi Elvis ò gia agl spital d'animals a Turitg perveia da problems cun las sias unglas. Elvis totga daveiras tar la prominenza svizra.

Igl star uman, Bruno Ganz (sanester) cugl possessour digl star animalic Elvis, Giatgen Arpagaus.

Autoura

Pia Plaz laboura scu schurnalista libra. Ella veiva cun la sia famiglia a Winterthur.

Tge ist te – en giat, ena tgora u en pulot?

Dei da noua tgi te ist e nous at schagn TGE tgi te ist. Igl carstgang è digls mamifers franc egna dallas razzas la pi interessanta. Cuntrari agls oters animals, ò igl carstgang l'abilitad da reflectar e communitgier an diversas manieras. Ma igl carstgang è mintgatant er en tschert schani. El dat a sasez surnoms savens disavantagious. U tgi da nous vess plascheir da neir numno ava marscha u tgiroul. Tals surnoms ins duvrava aint igls tamps passos pigls abitants dallas differentas vischnancas aint igl noss sulom. Da Beiva anfignen Stierva e digl Bogn d'Alvagni anfignen Vaz – prest mintga vischnanca veva survagnia en surnom digls vaschigns. Chel surnom era darar bagnvulent.

Ist bung d'angivinar tge abitants tgi portan tge surnom?

Vischnanca

	Beiva
	Murmarera
	Sur
	Mulegns
	Rona
1 Tinizong	Savognin
	Cunter
5 Riom	
7 Parsonz	
	Salouf
	Mon
2 Stierva	
	Casti
3 Alvaschagn	
	Surava
6 Alvagni-Bogn	
	Alvagni
	Brinzouls
4 Lantsch	
	Vaz

Surnoms

N	bitschilos
R	bucs
H	giats
Q	boglia
T	malauns
S	pulschains / pulots
B	tgangs / magleders
J	curnitschs
F	magliamnis / muis
O	tschigrunets
I	tulangs
L	Lombarts / tgapis
D	capricorns
K	tgamutschs
E	tgoras
P	fava / bergaria frestga
G	tgirouls
M	loufs
L	troplets
C	palpagagliofoas
A	ava marscha

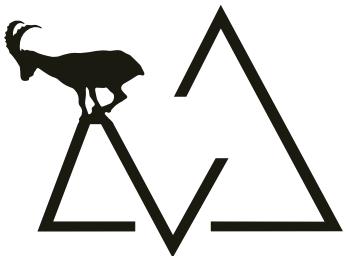
Pled da soluziun

1 Tinizong	=	☐
2 Stierva	=	☐
3 Alvaschagn	=	☐
4 Lantsch	=	☐
5 Riom	=	☐
6 Alvagni-Bogn	=	☐
7 Parsonz	=	☐

Sast igl pled da soluziun?

Alloura screiva en email a concurrenza@sulom.ch cugl pled, igl ties nom e la tia adressa anfignen igls 31 d'avost 2021.
I vign tragt la sort ed igl victour u la victoura gudogna en abunamaint dad en onn per la Revista digl noss Sulom.

Victoura digl angiavign ainten la Revista digl noss Sulom 1/2021 è stada Eugenia Arbeiter – Cotti, Pfäffikon SZ.

MOUNTAIN TOURS

TAXI & BUS

+41 (0)78 680 35 00

Allgäuer Heilkräuter-Kerzen
Belas tgossas or digl canasterign da euser

battacor

www.battacor.ch

081 637 11 14

Graziella Luzio & Jürg Fasser

Volg frisch und
fründlich

Societad da consum Savognin e conturn

- » magliaretschs
- » bavrondas
- » vegns
- » artegels da tigneirtgesa
- » souvenirs

Laden Son Mitgel 081 684 11 86
Laden Grava 081 684 15 05
Laden Salouf 081 684 11 63

www.volg-savognin.ch

FJ Jäger GARAGE

AEBI

SUZUKI

Garage Jäger Savognin AG
Telefon +41 81 684 23 33
info@garage-jaeger.ch

www.garage-jaeger.ch

Las nossas spezialitads da tga

DROGARIA
surses
HOBBY KIOSK

- rosoli, rötelí
- cosmetica
- cosmetica da
- schintgetgs
- steilalvas
- tés e vinars
- tarmagls
- itg da muntanela
- papeteria
- medicamaints
- souveniers
- e bler oter daple

www.drogaria.ch

IGLS NOSS AMEIS ANIMALICS

rimno da Cornelia Candreia

Pi bod erigl igls codeschets da poesias, oz prest mintga unfant tgi ò en codesch d'ameis. Ainten en tal codeschign sa preschaintan tot igls ameis cun lour noms, hobis, preferentschas, giaveischs ed oter ple. Per chesta ediziun dalla Revista digl noss Sulom az lainsa dar da liger en codesch digls noss ameis animalics tgi veivan tar lour patrungs aint igl noss sulom.

la va nom: Mele (igl mies dretg nom fiss Meleagon, ma chel è bler mengia lung)

la sung: en giat

Cò sunga datgesa:
a Savognin

La mia vigliadetna:
3.5 onns

Igl/s mies migler/s amei/s:
Anina e tot igls carstgangs dalla mia gronda famiglia

La mia speisa prefereida:
damaglier da giats FE-LIX, fitg gugent vessa er jogurt, ma chel survigna betg savens

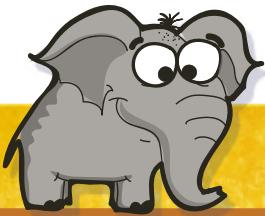
Chegl fatscha igl pi gugent:
durmeir, magler ed am lascher stritgier da tots de e notg

Chegl vaia ansomma betg gugent: sch'igls mies patrungs amprovan da stragler igl mies peil lung

Igl pi legher tg'è capito eneda: Igl mies patrungs cattan adegha legher, sch'ia magl cun las mias toppas e sch'ia fatsch igl mies joga da giats. Alloura Lascha pender ensanouas las mias tgommars davant, ma per me è chegl ensatge tot normal e navot da reir.

Igl mies pi grond giaveisch:
Tg'igl mies giat con famigliar Nancho am vegia er schi gugent scu ia el!

la va nom:
Tom

la sung: egn ratùn

Cò sunga datgesa:
jou viv an egn caset
ad Andeer

La mia vigliadetna:
zirca 2 ons

Igl/s mies migler/s amei/s:
Chiara a Emilie

La mia speisa prefereida:
vearmets, tomatas,
mela e grànets

Chegl fatscha igl pi gu-
gent:
fugir or digl caset

Chegl vaia ansomma betg
gugent:
zuceti

Igl pi legher tg'è capito
eneda:

La mama da las
mias amitgas à
egn'eada caluro igls
tgavels. Ella veva
zuglieu egna zue-
la anturn igl sieus
tgieu. Jou sund sa-
sieu an quella zuela.

Quegl eara
legher.

Igl mies pi grond
gialeisch:
Jou less ca
savess adigna
star anzemel
cun las mias
miglras ami-
tgas a cugls
meas cumpogns
ratùns Jerry a Gan-
dalf.

la va nom:
Elsa

la sung:
ena gagligna

Cò sunga datgesa:
a Salouf ainten
en pitschen ga-
gliner

La mia vigliadetna:
2 onns

Igl/s mies migler/s

amei/s: Lia e Noe

La mia speisa prefereida: garnitschs,
erva, verms e tot
chegl tgi Lia e
Noe ha maglian
betg

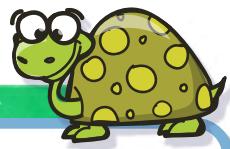
Chegl fatscha igl pi
gugent: scappar
or dalla seiv ed
eir a magler la
bung'erva segl
pro digl vaschign

Chegl vaia ansomma
betg gugent: sch'igl
giat Nala am vot
tschiffer

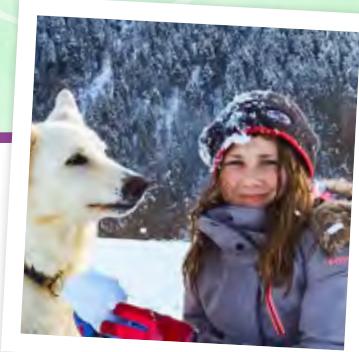
Igl pi legher tg'è
capito eneda: En
de sunga Lippada
or dalla seiv ed
eida a pitgier
cun igl mies
pechel ve dalla
fanestra da Noe.
Lez è do en tar-
menta sagl.

Igl mies pi grond giae-
isch: anc pudeir
piclar dei ver-
migns e gar-
nitschs e tgi
Noe vigna
adegna
am visitar

Ia va nom: Jamie
Ia sung: ena tartaruga
Cò sunga datgesa: a Ziràn
La mia vigliadetna:
3 near 4 ons

Ia va nom: Ynja
Ia sung: en tgang
Cò sunga datgesa:
a Casti
La mia vigliadetna: 12.5 onns

Igl/s mies migler/s amei/s:
Runy e Hunter
La mia speisa prefereida:
tgern - da tot las sorts
Chegl fatscha igl pi gugent:
giuier ainten la neiv, durmeir e
magler

Chegl vaia ansomma betg gugent:
sch'ia vei verdura fatscha ena
gronda stierta anturn chella
Igl pi legher tg'è capito eneda:
Cura tgi Runy era pitschna era
ella eida a tgavagl sen me.

Igl mies pi grond giaveisch:
d'allegrar igl mies patrunz

Igl/s mies migler/s amei/s:
Eliza

La mia speisa prefereida:
zicoria

Chegl fatscha igl pi gugent:
ir cun la Eliza segl
tetg grànd

Chegl vaia ansomma betg gugent: scher segl dies a
ver fred

Igl pi legher tg'è capito eneda:
egn tgàn veva me cun
egn'ea an buca, mo
quegl eara ansazez
betg aschi legher

Igl mies pi grond giaveisch:
c'igl vomi bagn a L'Eli-
za ad agls meas amitgs
tartaruga Ahuc, Schygi
ad Aischa

Ia va nom: Staubi

Ia sung: en pesch

Cò sunga datgesa: ainten en
aquarium a Lantsch

La mia vigliadetna: 3 onns

Igl/s mies migler/s amei/s:
Selina e Franki

La mia speisa prefereida:
igl damagler da peschs vaia fitg
gugent

Chegl fatscha igl pi gugent:
magler totta de

Chegl vaia ansomma betg gugent:
sch'ins nattegia igl aquarium

Igl pi legher tg'è capito eneda:
ia cat legher, sch'ia survign tar-
magls da peschs

Igl mies pi grond giaveisch:
tg'ia survignha anc dapple ameis

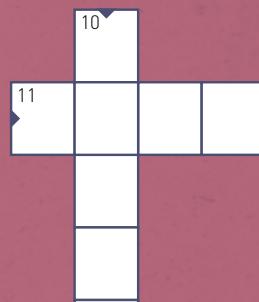

LEGN ANIMALS

da Roy Huonder

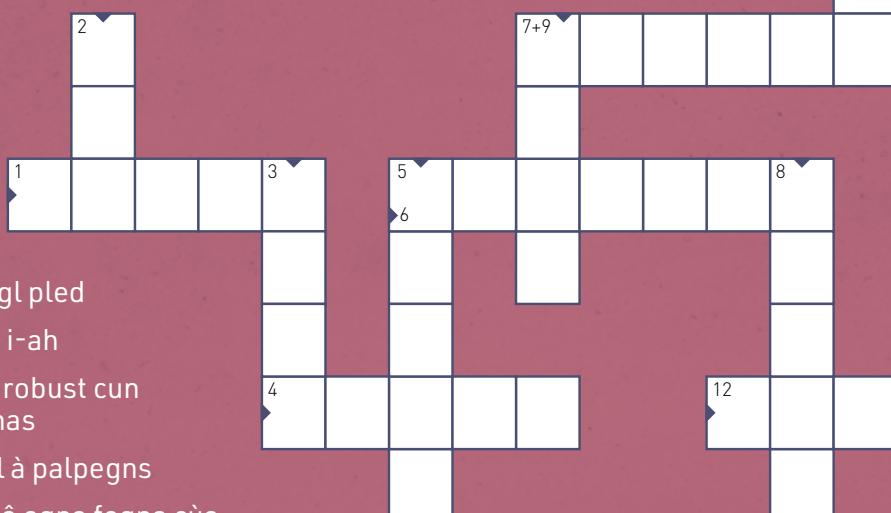
HORIZONTAL

- 1 ella produtgescha egna bùna bavrànda
- 4 egn animal mudest
- 6 tge animal a egna tuma?
- 9 las plemas en stgir bregnas tocen igl culiez a sura cotschen
- 11 egn animal giuven digls utscheals (12) el veza or sco egn tgàn

VERTICAL

- 2 da là vean igl pled
- 3 quel fa i-ah i-ah
- 5 egn animal robust cun lùngas cornas
- 7 quel animal à palpegn
- 8 e pintga ad à egna fegna cùa
- 10 à egn pintg grugn

VERSET DALLA DETTA

da Cornelia Candreia

Chel urs ò fletom fitg gugent,
ballucar igl polesch

chel cò letga mèl schi stupent.
balluccar igl det-mussader

Chel vot en pesch oss gist pastger,
ballucar igl det damez

e chel metta meisa tgi tots pon magler.
ballucar igl det diglanel

Angal igl pitschen chel lumpazi,
ballucar igl det pitschen

maglia tot igls «Gummibärlis» or digl scazi.
far ghittas agl vainter digl unfant

SIEN INQUIETA

da Dominique Caglia Dosch

La stad è rivada! En grondious cant d'utschels resunga aint igl Gôt Miraculous. Dina Randulina, Romina Ronsla e Mariella Hirundella èn turnadas ansemen cun tot igls oters utschels cantadours, tgi èn stos aint igl sid durant igl anviern: Las filomelas, las lodolas, igls cuacotschens ed anc blers oters. Oss tots tgi cantan spir plascheir!

Igls treis ameis Tschuetta Rut, Not la Golp e Lina Glioir èn s'antupos la seira scu usito davant igl Pegr Grond e tedlan igl tschivlottem digls utschels. Not la Golp e Lina Glioir on grond plascheir, tg'igls utschels èn turnos. Angal Tschuetta Rut fò ena tscheira.

Lina Glioir dumonda: «Tge ègl cun tè, Tschuetta Rut?»

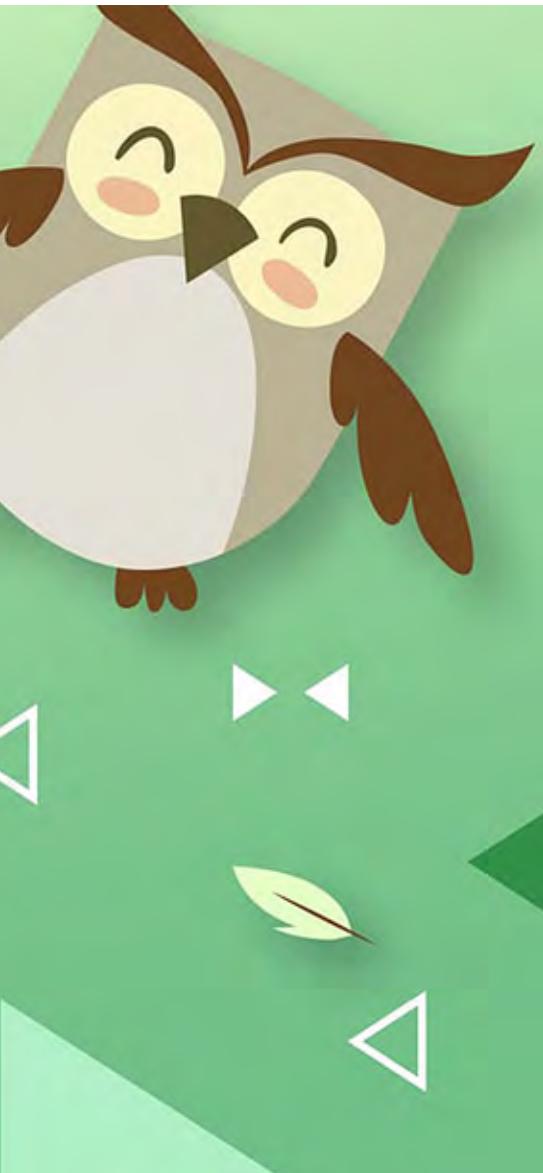
Tschuetta Rut dei tot rabgiantada: «Chel cantem tott'urela am fò neir las vantgaquatter! Betg minuta vaia savia durmeir oz cun chella canera!»

Not la Golp varda stupia: «Ia va pango tgi te ta legras er tg'igls utschels cantadours èn turnos?»

Tschuetta Rut broncla: «Ma schi dattan betg minuta pôss fissigl pi gugent rastos aint igl sid!»

Not la Golp catta: «Ia fatsch er en pêr cucc durant igl de – me disturba igl cant betg uscheia.»

Lina Glioir daclera: «Sast, Tschuetta Rut sainta fitg bagn! Migler tgi nous. Ella sainta schizont igls pitschens pas-

signs da Madlaina Meir! E perchegl è'la er fitg sensibla per durmeir...»

Not la Golp dumonda: «Savessas te betg durmeir da notg e star dasdada durant igl de?»

Tschuetta Rut batta spert las alas. «Ma ist nar? Igl è bler mengia cler durant igl de!»

Not la Golp rei: «Te pudessas purtar igliers da suglegl!»

Tschuetta Rut scassa spert la testa: «Na na na, chegl vign betg an dumonda! E perveia da chels cucus meida franc betg las mias deisas!»

Tschuetta Rut sa lamainta anc en'ure-

la. Dantant vignigl adegna pi stgeir ed adegna pi quiet. Oss tg'igls utschels on calo finalmaintg da cantar, ò Tschuetta Rut fom. Tot stancla e spussada peuglia ella cumgea digls dus ameis e vo a tschartger ensatge da magler. Lina Glioir e Not la Golp restan anavos e discuteschan deialung, scu tgi pudesan gidar ella.

Tottanegna cloma Not la Golp: «Ia sa tge! Ia vign per tscheira!» – «Tscheira?», dumonda Lina Glioir. «Ea, igls aviouls biegan lour datgesas cun chel material!» Not la Golp è tot incanto dalla sia ideia. «Ia vign gist a duman dar Aron Avioul schi el am so dar en po tscheira!» E gio corra Not la Golp davent. Lina Glioir resta anavos tot stupeida. Tge pomai vot Not la Golp far cun tscheira d'aviouls?

La proxima dumang marvegl spetgan Not la Golp e Lina Glioir lour ameia Tschuetta Rut sper igl Pegg Grond. Ella sgola notiers stancla morta. «Ia sa betg star dei – ia stò eir a durmeir, avant tgi...» Ma gio antscheva l'amprema lodola a cantar. Tschuetta Rut suspeira tot desperada. Oss ègl mengia tard per eir a durmeir!

«Tschuetta Rut, ia va cò ensatge per tè!», dei Not la Golp e mossia sen dus pitschens objects bregnclers sen en crap. «Tge è chegl?», dumonda Tschuetta Rut.

«Cacungs d'ureglas! Chels vaia fatg da tscheira d'aviouls. Cun chels sain tas betg pip ple!»

Tschuetta Rut metta igls cacungs ainten las sias ureglas ed è tot surstada. «Ia saint propri navot ple!», cloma ella incantada. «Stupent, ubetg?», dei Not la Golp. «Ha, tge ast detg?», dumonda Tschuetta Rut. Lina Glioir stò reir: «Ella sainta propri navot ple. Chegl èn bungs cacungs!»

Tschuetta Rut angratzga fitg a Not la Golp e sgola ainten la sia plan ta tgavorgia. An totta quietezza sa durminta ella dalunga. Tgi so, schi Tschuetta Rut sa semgia digl bel cant digls utschels aint igl Gôt Miraculous?

L'istorgia fò part alla seria da stad 2020 dad RTR: Gôt Miraculous
Lombriser, M. & Niggli, M. (reschia) (2020, 10-08). «Gôt Miraculous» – Sien disturbada [video]. Radiotelevisiun Svizra Rumantscha. Disponibel sot:

www.rtr.ch/uffants/got-miraculous-sursilvan

Tot las episodas sot:
www.rtr.ch/uffants

Autoura

Dominique Caglia Dosch (*1995) è carscheda se a Tinizong ed è stibgia psicologia, pedagogia e rumantsch a Friburg. A parteir digl 2019 è ella collaboratoura scientifica digl ressort da plurilinguitad alla Scola ota da pedagogia digl Grischun. Igl 2013 è cumparia igl sies roman da fantascheia Sindoria.

LA BATGAREIA

da Rina Steier-Peduzzi

Cuschinar è egna dallas pi viglias occupaziuns dalla carstgangadad. Igl precarstgang scu rimnader e catscheder viveva digl mang alla bucca. Pir igl cuvernar e conservar la vivonda ò promovia la stabilitad ed urbanisaziun. La preparaziun dallas speisas stat uscheia all'antschatta dalla cultura. Sur millennis e tschentaners è sa midada la cuschigna ed igl nutrimaint. En exaimpel digls noss deis è la batgareia.

Igl meis d'anviern eran reservos per las batgareias. Igl purschels tg'ins veva cumpro dalla fiera da favrre/mars eran per solit stos ad alp bagn nutrias cun ervas deliziosas e scotga. Turnos a tgesa nivan els angarscheas cun tartuffels cotgs, tg'ins zavrava gio segl êr, flours da fagn, furmantung e vanzaderas. Las ansagnas vevan en'impurtenza tot speziala. Las miglras eran bov e botsch e tot chellas dall'ava nivan betg

an dumonda. Siva d'aveir tscharnia igl de ins pustava igl batger da tgesa. Ainten la nostra val eran chels per exaimpel: Carla Dosch da Manuel, Tumasch Carisch, Tona da Mengia, Georg Cola ed oters ple. Chegl eran pours tgi vevan amprandia da batgers da generaziun a generaziun, igl ples betg professiunalaintg, ma cun l'experimentscha da decennis. Deis fitg strangs e lungs per la paia da 10 francs. Anc pi strang vevan dantant las casarinas. Gio deis avant nivan rimnos tot igl utensils da batgareia e gio bod la dumang niva igl batger per mazzar igl portg.

Batgareia a Riom, 2. da sanester Lurintg Collet,
Agnes Collet-Steier e la mattatscha Gnagna.

Dalla cua agl gnif

Pi bod niva taglea giu la testa cun la sieir, oz vign mazzo cun en schoz. Siva aveir scano niva igl animal puso aint igl begl da portgs. Sur chel nivan mess dus cadagnas per saveir volver uscheia igl pover salvani e rascha da pegg cun ava bugliainta livgiva d'allontanar las seidas e cun en pitschen scursoir ins eliminava las davosas seidas dalla grefla. Sessour niva igl portg dulzo sen igl viertgel dalla corva: svantro, razgea permez e taglea an tocs. Digl portg niva nizigia tot, dalla cua agl gnif!

Tot tenor la grondezza dalla famiglia niva er anc mazzo ena vatga viglia, ena tgora u nursa tg'ins repartiva er sen en oter pour. La tgern da vatga masdada cun la tgern-portg pitost grassa neutralisava la pasta dallas liongias. Da gronda impurtaza eran las liongias. Ins fascheva pigl solit: enqual salam, las ampremas tg'ins pudeva er setgantar, e las sagondas da coier. Cun igls receipts da generaziuns e cun en grond angaschamaint niva la tgern nizzada, tot a mang, cun differentas schebas dalla maschina ed amplaneida aint igl bigl. Tge maletg: chellas corvas amplaneidas da liongias!

Las parts impurtantas dalla batgareia eran bagn igls schambungs, la polpa, igls tievers tgampiertg, igls gotters, las ganaschas e la tgern da coier. Ainten la corva niva plumagea tot la tgern tgi niva salada per saveir mantignier chella sur meis or. Siva en tschert taimp niva chella pandeida se sotigtetg (chel era betg schi clos scu oz) e setgantada toc a toc. Igls schambungs e las spatlas nivan anc pressagedas e pandeidas d'anviern agl liber, savens sen loptgas an satgs alvs da gasa per schurmager tot dallas mostgas.

Magliaretsch per igl antier onn

Siva en lung e strang de da batgareia niva tschano: cotlas, ena soppa da tgern fitg grassa e sagea tot las liongias e per tuager: vegn e vinars. Per la casarina n'era la labour betg a fegn. Per conservar igl product da batgareia niva surtot steriliso an glas e pi tard er an beschlas da tola. Deis strants da fanar fascheva chel nutrimaint spert ena tschavera gustousa.

Receipts spezials eran tartuffels e sang u cun griflangas, soppa da giotta cun differentas sorts tgern or dalla moira e biscuits da griflangas. Cun grond'experimentscha cuschinava la poura tratgas gustousas e garantiva en nutrimaint sang per l'antiera famiglia.

Ia ma record anc fitg bagn dallas batgareias da tgesa e chegl surtot chellas digls Netzer's ainten la curt, dasper la truasch e savens ma cumblidava e rivava mengia tard a scola. Ma igl bung scolast Fazi veva tgapientscha e pansava tgi unfants marveglious amprendan er ensatge.

Riom ca. 1930-40, las donnas lavavan la biglia tgi tuffava ferm chegl tgi era ena labour malampernevla, a dretg Agnes Collet-Steier

Sgnocca

La gagligna ed igl portg levan fusiunar. «Sast», dei la gagligna, «ovs e tgampiertg gostan pi bagn tgi ovs sullets. Lagn fusiunar!» Siva en amen da ponderaziun dei igl portg: «Na, na per dar la tgampiertg stòia mureir e te ovas anavant!»

Autoura

Rina Steier-Peduzzi (*1940), naschedia a Savognin ainten ena gronda famiglia cun 7 fardagliuns. Digls sies genitours, ma surtot dalla nonna ò ella amprandia a cuschinare e chegl è resto ena fascinaziun per veta duranta. Redactoura digl noss codesch da cuschinare: Cuschigna surmirana.

AMOUR FOU – L'AMOUR VO TRAS IGL VAINTER

da Pia Plaz

Melna Risch era alla tschertga dad en partenari – u scu

tg'ins scheva pi bod – en cumarat. Ozande è chegl davanto pi cumplitgia. Anstagl d'ampreender a canoscher igl om dalla veta antras ameis, an sorteida u alla lavour, ins catta igl partenari igl pi spert

aint igl internet. Lò ins pò amplaneir en formular cun da tottas dumondas e siva preschainta igl computer

ena selecziun da candidats potenzials. Ainten tge disco u bar ins catta gio igl

om tgi corrisponda ad 85 pertschent u perfign dapple dallas aspectativas tg'ins ò anvers en partenari futur?

Uscheia ègl nia tgi Melna Risch è sa radunada ena seira ainten en restorant per s'antupar cun en om. Igl computer veva proponia igl om da 28 onns scu partenari ideal per la giovna da 26 onns. Blers interess communabels, tenutas sumigliaintas ed er sumigliaints plans da veta chegl tgi pertotga carriera e famiglia. An 85 pertschent dallas dumondas digl portal da partenadi s'accordavan Melna Risch ed igl gioven an meira. Tge ins leva daple!

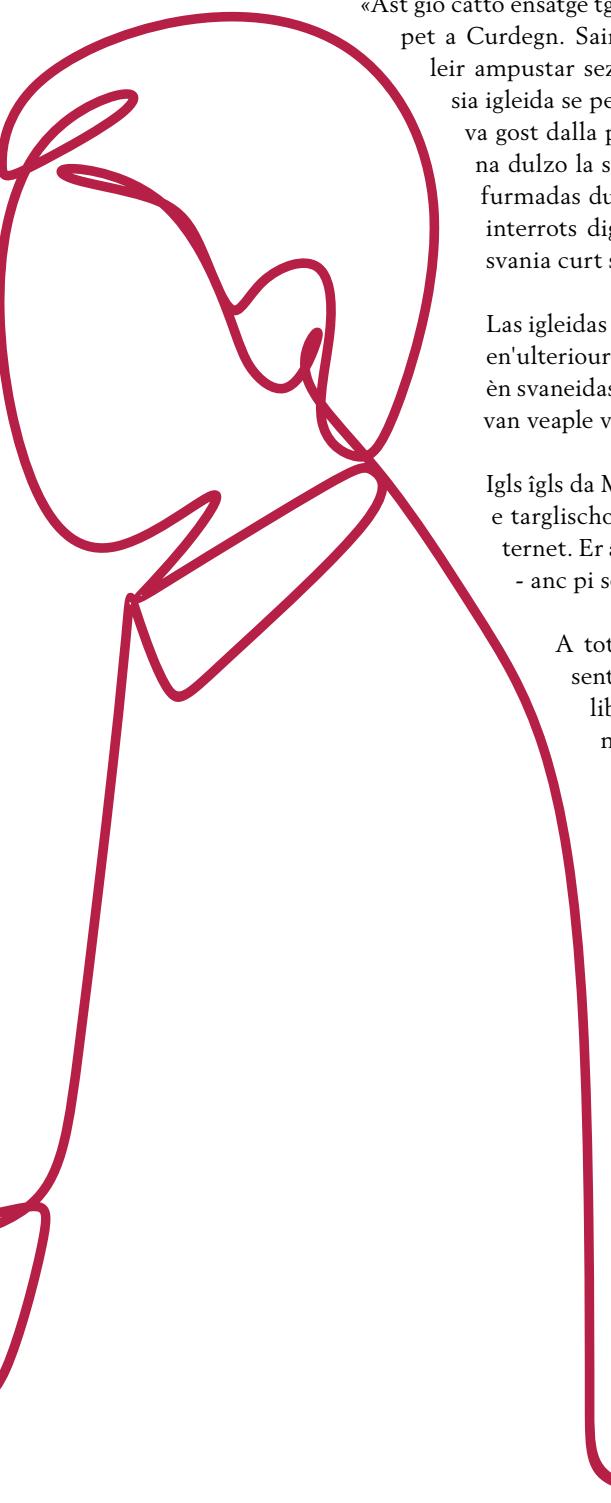
An vista ad ena tala accordanza ègl betg da smarvagler tgi la giovna donna era en tant nervoussa cura tgi ella è antrada ainten la pizzeria. Igl sies om da siemi la spitgiva gio. El veva puso – scu segn distinctiv – ena rosa cotschna sen meisa dasper el.

«Tgau, ia sunga Melna», ò la donna giovna detg cun dar igl mang agl om. Lez è, scu en veir gentleman, sa dulzo dalla soptga ed ò do igl sies mang a Melna. «Tgau, am fò plascheir, ia sung Curdegn Blo», ò raspundia igl om gioven e circumdo igl mang fegn cun detta lunga da Melna ainten la sia tschatta largia cun la detta curta e groglia. Las sias igleidas èn sa scuntradas per en pêr millisecondas.

«Bel tg'igl ò funcziuno da s'antupar eneda real,» ò Melna cuntinuo a discor-

rer dantant tg'ella è sa tschantada sen la soptga libra, visavi a Curdegn. «Ea,» ò managea igl gioven e dumando: «Ast catto bagn l'ustareia?»

Igl pér ò cunntinuo a discorrer sainza pôssa sur digl traffic sen veia e la problematica da cattar ustareias betg anc ancunaschaintas. Durant chel ping-pong da dumondas e raspostas ò en camerier purto la carta da menu e Melna e Curdegn on sfundro lour fatschas ainten las paginas cun pizzas an tot las variantas.

«Ast gio catto ensatge tgi at gustess?», ò dumando Melna siva d'en taimpet a Curdegn. Sainza spitgier ena rasposta ò ella annunzta da leir ampustar sezza ena pizza vegetaria. Curdegn ò dulzo la sia igleida se per Melna, rubaglia igl sies front e raspundia: «Ia va gost dalla pizza prosciutto cun extra salam.» Ossa ò Melna dulzo la sia igleida vers Curdegn. Er segl sies front èn sa furmadas dus lengias pansarousas. Curt sessour èn els nias interrots digl camerier tgi ò nudo lour ampustaziun ed è svania curt sessour an direcziun digl pizzaiolo.

Las igleidas da Curdegn Blo e Melna Risch èn sa scuntradas en'ulterioura geda. Las lengias pansarousas sen lour fronts èn svaneidas dantant tgi lour antgeras dalla bucca sa strubavan veaple vers tschiel. Els surriivan.

Igls ìgls da Melna parevan a Curdegn tottanegna anc pi blos e targlischonts tgi sen la sia fotografia da profil aint igl internet. Er a Melna pareva igl surreir da Curdegn - cò visavi - anc pi sexy e garmadi tgi an furma digitala.

A tots dus è sagetto an chel mument en patratg e sentimaint tras la testa, cor e vainter scu laschea liber direct digl balester dad Amor personal-maintg. Melna Risch, la vegetaria e Curdegn Blo, igl carnivor èn fi e flomma per l'egn l'oter. Tots dus on catto lour partenari ideal, en partenari cugl qual els niron mai a stueir far la ghera pigl davos toc Cordon Bleu u igl davos toc rischmelna.

Autoura

Pia Plaz lavora scu schurnalista libra. Ella veiva cun la sia famiglia a Winterthur.

«EA EA, VUS AGLS VOSS ASENS ...»

dad Ursina Melchior

Sco pintgas buabas levan la mi'sora a jou adigna ver egn tgavagl, mo igls noss geniturs earan betga da quel'ideia. Anzcuras e a la sora vagnieu l'ideia da ler asens ad a mei pareva quegl super. Nus stuevan parschuader igls geniturs, mo els earan ear pletost par asens ca par tgavagls. Nus vagn stuvieu durmir surangiou egn peer notgs, mo levan anc adigna par mintga prezi dus asens. Mo da noua prender quels asens? Suainter blearas retschertgas agl internet e vagnieu andamaint igl amprandist digl noss bagn puril, ca stat a Poschiavo ad à anzemen cugl sieus frar egn peer asens. Igl 1. da marz 2016, igl gi da naschientscha digl mieus frar, ca eara betga propi fan digl noss deliri dad asens, eassan l'amprem'eada idas cun l'antiera famiglia gio Poschiavo par ir a vurdar igls asens. Nus vagn sadezidieu par egna grischa, la Lissi, ad egna nera, ampo ple grànda cugl num Nancy. Forza dus mains ple tard eassan alura ànc

egn'ea is giou cugl tgar da biestga par radir ellas a tgea. Igls dus asenets earan prest dus ons vigls, ànc mena ved'egn tgavester, vevan ànc mena vieu egn autostrada, ad els earan ànc mena stos an egn tgar. Me schon dad ir la veia digl zon antocen tier igl auto eara egn Catastrofa, parquegl c'igl navan nign pass ple, sch'ign vagneva avànt la spatla. Cun trer a stumplar vainsa suainter radetg las povras asnas aint agl tgar. Cur'cas earan a tgea, earan ellas tut bletschas davos las ureglas digl suar. Mo davent da quel gi en schon prest tschentg ons passos ad an quels ons à tut quegl samido fetg.

Egn asen e dantànt nign tgavagl. Jou cre c'el fa nut sainza capir igl sen landervei. Partge dess el ir a pe an ruidis sen egn plaz? Ascheia riv'ign gea nigliur! Partge dess el ir anzuma anzianoua, sch'igl à gea bùna earva avànt igls pes? Mintgatànt ve jou propri igl

Ir cun la carotscha peer a peer

*Segl trekking, qua
a Niederurnen*

santimaint, ca asens en ple scorts ca nus. A sch'el tgapa tema, cura egn asen egn peer meters, stat eri a varda anavos; egn tgavagl fuss galopo davent sainza tgieu. Quegl sa vagnir malsiir. Asens en peia detg oters ca tgavagls. Mo quegl mutta betga, c'ign savess betga far anzatge «andretg» cun els a ca asens fussan me animals par star sen pastira! Asens drovan forza ple gi, an tocen c'els survignan plascher ved'egna tgossa, mo sch'ign safatschenda cugls interess parsunals da mintga animal cun blear tains a pazientga riv'ign cun egn asen da far detg blear.

Ascheia vainsa fatg an tut quels ons fetg blear cun las nossas asnas. Nus vagn mess ellas avànt egn schlieuset, vagn cumpro egna pintga carotscha a vagn trano da manar els digl buc anor. Davent da curt savainsa schizund ir peer a peer! Nus eassan idas a tgavagl ear las tschentg la damàn avànt scola

parquegl c'igl à fatg aschi blear spass ad eassan idas cun ruletas near cugl velo ad ellas en idas agl trab dasperas. Nus vagn fatg egn trekking da quater gis an la Svizra Zentrala a vagn naturalmeing ear schiglioc passanto fetg blear tains cun la Lissi a la Nancy sed'alp near sen spassageadas. Ascheia vainsa passanto blearas bealas uras anzemen. Naturalmeing e mena ieu tut direct parfetg, sch'els pudevan betga ple near fagevan betga quegl ca nus levan, mo nus vagn ascheia amprieu vetier blear. Atgnameing ve jou nign'ideia, tgi a sco ca jou fuss oz, scha nus vessan betga cumpro quels dus asens avànt tschentg ons. Quegl eara siir la miglra dezisiùn ca nus vagn anzuma savieu far an la mi veta.

L'autura Ursina Melchior.

L'ISTORGIA DIGL CAPRICORN

da Nico Dasoli

Igl capricorn e igl animal sen la vapa digl Grischùn. Tier nus agl Schons agl schizund egn zenter par quel animal majestus. Mo co e l'istorgia digl capricorn qua an Svizra?

Agl tains medieval à la glieud tartgieu cigl capricorn segi egn animal mystic a c'el setgi stgampar tut las mendas. Parquegl e igl capricorn prest mort or digl tut. Igl deva me ple 100 exemplars agl parc naziùnal „Grand Paradiso“ an l'Itaglia.

Igl retg Viktor Emanuel II. à mess igls capricorns sut schurmetg, vut gir ca me ple el lastga ir a tgatscha. Egn peer ons ple tard leva la Svizra ear aver capricorns, mo igl retg Emanuel leva betga dar vei igls seas animals praztgus.

Igls 2 da zarcladur 1906 ân igls Svizers sfruscho anzaquànts animals sur igl cunfègn. Là en els vagnieus transpor- tos agl parc da salvaschegna «Peter und Paul» a San Gagl. An quel parc en els vagnieus elevos, ign à els alura igl on 1911 puspe mess or an la natira. D'antscheata ànc sainza success, mo digls 1920 davent e'gl gartagieu da col- lonisar els agl Grischùn.

Ussa agl puspe sur 17'000 capricorns qua an Svizra. La tgatscha e ear ànc ussa detg limitada.

Nico Dasoli da Casti, 2. secundara

IGL LUF AN LA VAL SCHONS

da Silvan Beeli

Egn digls lufs da la Mantogna, © Markus Egle, guardasalvaschegna

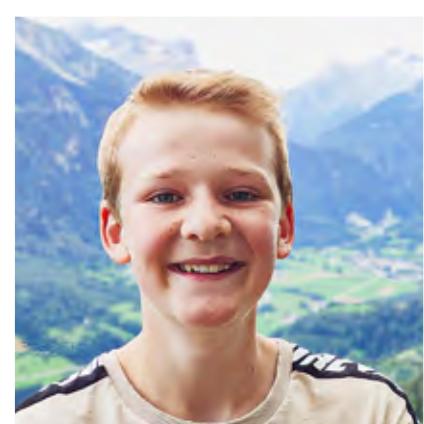
An la Val Schons agl igls davos ons do blear contacts cugl luf. Anqualegn â vieu el fetg datier, oters lientsch davent near ear me udieu.

Igl luf à betga propi tema digls carstgàns a cura igl blear betga davent dad els. Mo la ple grànda tema ân anquals purs da la Val Schons. Els teman par la gilmareggia, mo suainter la sdartschada d'egn asen carschieu, fan els ear quito par lur vadialas. An la Val Schons agl do plirs animals c'en vagnieus scarpes. Plenavànt â egn vatga-mama safatg mal cun sadafender par igl vadi.

Avànt la vuschada: «Änderung des Jagdgesetzes» ân igls purs ànc giu la sprànza c'egn peer lufs lastgan vagnir sagitos giou. Ascheia c'ign savess

controlar miglier igls trieps ad impedir igls problems. Mo igl e sto nut, igl e vagnieu vuscho «na». Quegl e egnà grànda frustraziùn par varsaquànts purs da la Val Schons, partge igl luf sa ussa sardasar or sco el less.

Igl e trest, tanor me, partge vuscho ancunter â par grànda part la populaziùn digl martgieu c'â nign ideia partge c'igl va! Igls abitants da l'aglomeraziùn ân me vieu placats ca mussavan egn perspectiv da mira posiziùno sen egnà tgeara lieureta.

Silvan Beeli da Lon, 2. secundara

Mo la problematica cugls lufs vean adigna ple malamparnevla, partge scha lufs ân pintgs dat'igl savens gest 7 sen egn plùnt. Quegl e megna blear, cunquegl ca quels ston alu fri speart fundar egn atgna roscha. Sch'egn triep lufs vean, egl pussevel c'els atatgan vadeelas ad oters ple grànd animals.

Egna part digl pievel, sco jou, spetga vess c'ign dastgi catschar igls lufs igl proxim tains.

SCHI LA BOA CONSTRICTOR Ó MAL AGL NAS!

da Pia Plaz

Per blers unfants figurescha veterina-riA sen la glista da chellas professiuns tg'ins faschess gugent, cura tg'ins è alloura finalmaitg carschia. Esser du-rant igl antier de anturn animals e pu-deir igls gidar an cass da malsognas - tge dattigl pi bel. Ma esser veterinari è betg adegna angal simpel.

La veterinaria, Barbara Liesch, cun egn digls sies pazaints.

En discurs cugls veterinaris d'Alvaschagn, Barbara e Pius Liesch.

Tge è atgnamaintg igl Voss animal preferia?

(Barbara Liesch) Ia va ansasez gugent tot las sorts d'animals, preferesch pero bagn mamifers. Reptils, peschs ed utschels n'en betg propi «igl mies».

(Pius Liesch) L'armainta vaia igl pi gugent – an spezial igls vadeligns novnaschias cun lour peil cler ed igls îgl stgeirs!

Tge animals tinez Vous privat?

Actualmaintg vagn nous dus tgangs (Shetland Sheepdogs), treis giats (2 mastgels, 1 femna), 4 tgavals ed 1 pon. Igl tgaval igl pi vigil ò gio 34 onns, igl animal igl pi gioven – mademamaintg en tgaval – ò 5 onns.

Pertge vez vous tscharnia igl mastier da veterinarianA?

(Barbara Liesch) Ia sung carscheda se ainten en conturn, noua tgi rigiva blera amour pigls animals. Nous vivevan sen la campagna cun tgavals, tgangs, giats, portgigns da mar, papagiagls ondulos ed ocas. La viseta digl veterinarian local era per me adegna fitg interessanta – tge era pomai pi evident tgi stibgier sezza masdeyna veterinariana?

(Pius Liesch) Scu fegl d'en pour leva gio adegna davantar pour u veterinarian.

Veterinari u veterinariania è savens igl mastier da siemi tg'igls unfants nodan ainten lour codesch d'ameis. Era chegl igl cass er tar Vous?

(Barbara Liesch) Durant igl mies taimp da scola vevans pitost albums da poesias. Igl mies amprem mastier desidero seia sto, tenor igls mies genitours, martgadanta da tgavals, suando da cameriera.

En sgherad segls Voss pazaints – on els dapple pazientga tg'igls carstgangs? Scu vale tessas chegl?

(Barbara Liesch) Animals èn fitg paztgaints e ventirevels. Els veivan aint igl mument ed on nigna tema digl futur – chegl è franc en avantatg.

Tar tgi vez d'applitgier dapple psicologia, tigl pazaint u tigl possessour digl pazaint?

(Barbara Liesch) Mintgatant ins stò persvader igl animal tg'ins viglia far navot digl mal, malgro igl tractamaint disagreabel. Per regla èn igls animals remarcablamaintg cooperativs e sa resaintan darar.

Chegl tgi pertotga igl possessour digl pazaint – ma sprova da cattar la schliaziun optimala per mintga team dad animal-possessour. Cò na dovrigh nigna psicologia, mabagn angal en bung sensori.

Scu veterinariania vez Vous er l'incumbenza da stueir durmantar en ani-

mal. È chegl siva tants onns d'experiéntscha professiunala davanto rutina u rasto en'incumbenza difficile?

I davainta mai rutina! Er schi sa tracta adegna d'ena maseira per deliberar en animal digls sies mals restigl chegl en tema sensibel ed emozional. Pero consideresch ia l'eutanasia betg scu ena maseira cunter la nateira, perchech tgi er ainten la nateira vignan animals grevs malsangs mazzos antras animals da rapina.

Dattigl dalla vart digls possesseurs digls animals er giaveischs tgi n'adamplez betg?

L'eutanasia d'animals sangs perveia da circumstanças difficilas da lour

*Barbara Liesch cun en cagnoul novnaschia
© Marianna Ballat, Cunter.*

Tranter lour paziaints èn er animals pi exotics.

possessours na fatscha betg – per talas situaziuns possa e lessa cattar otras schliaziuns.

Durant igl taimp da corona on blers carstgangs ainten l'antiera Svizra rizzo en animal, surtot tgangs èn davantos fitg populars. Vez pudia constattar chel trend er aint igl intschess dalla Vossa practica?

Ia crei tgi la gliout aint igl noss conturn seia pertscherta dalla responsabladad tgi dovrà per tigneir en tgang scu animal da tgesa. Er vagn nous ple u manc adegna cundiziuns adattadas per tigneir en animal. Actualmaintg dattigl franc dapple tgangs ainten la nossa regiun, cunchech tgi blers possessours da tgangs on disloco lour homeoffice ainten la nossa bela cuntrada. Ia na poss pero betg deir tgi vess do dapple tgangs giovens perveia da corona.

Eventualmaintg èn possessours tgi malpondereschon la compra da tgang e giat er betg da cattar exnom ainten la nostra practica d'animals.

Tge paziaint è sto igl Voss paziaint igl pi exotic?

Chegl è sto «Urs» – ena boa constrictor da 2 meters lunghezza cun mätergia aint igls tgavortgs laterals dignas. Per cletg erigl en animal fitg paschевel.

Vous, Barbara e Pius Liesch, pur-schez ansemen tractamaint per tot las speztgas d'animals – digl furmanter anfignen tar igl tor. Tge rolla gioian igls animals ainten la Vossa veta privata?

Schagn uscheia: igl cunfegn tranter professiun e veta privata è fluid. Animals totgan tar la nostra veta

simplamaintg vetiers – professiunal-maintg e privat.

Tge Az para igl pi difficil an connex cun la vossa labour scu veterinaris?

Da cumbinar igl mastier e la veta da famiglia è ena sfidada per mintgign tgi lavoura ad agen chint. Cò ègl pussebel da neir agl cunfegn cun las atgnas forzas, surtot cura tg'igls agens unfants èn anc pitschens. Er durant firos scu Pasca u Nadal ins stò saveir improvisar. Cass d'urgenza digls paziaints animalics na canoschan nign taimp d'avertura – cun chegl ins stò saveir veiver.

Angraztg fitg per chest discurs mano an scretg.

ALBULA & JULIER

hotel e restorant

Famiglias Schnöller e Schuler
7450 CASTI/TIEFENCASTEL

Tel. +41 81 659 04 00
info@albula-julier.ch

www.albula-julier.ch

**Esser persunalmaintg
a cò, sch'ins dovra nous?
Cler, chegl faschainsa!**

ÖKK agentura Savognin
T 058 456 16 80, savognin@oekk.ch, www.oekk.ch

Die Versicherung mit
gesundem Bündnerverstand.

CADOTSCH
AFFAR DA PICTOUR

sa recumonda

gentilmaintg

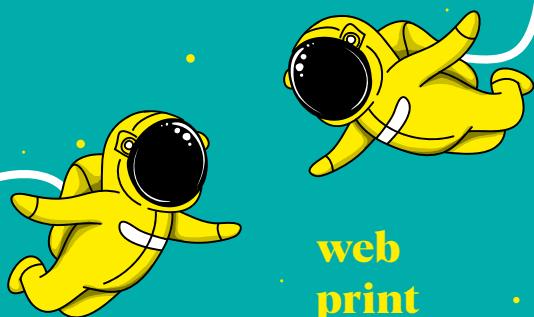
7460 Savognin

telefon 081 68412 49

natel 079 629 66 56

www.maler-cadotsch.ch

**taimp per
piglier se
contact**

**web
print
dessegn**

tipic.SWISS

7000 Coira
7460 Savognin
info@tipic.swiss

Pansar communablamaing ve dalla infrastructura da dumang.

Augmait dalla populaziun, urbanisaziun e midada digl clima èn sfidas per nous tots. L'infrastructura da dumang saro intelligenta, collieida e digitala.

La BKW porscha soluziuns per en futur d'ota qualitad da veiver pertutgont infrastructura, edifezis ed energeia.

www.bkw.ch/vordenken

BKW